

Kirjallisuuskatsaus ihmiskaupan tilanteesta Suomessa

Damien Mikkilä & Emmi Anttila

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kirjallisuuskatsaus ihmiskaupan tilanteesta Suomessa

Damien Mikkilä, Emmi Anttila
Sosionomi (AMK), rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2024

Damien Mikkilä, Emmi Anttila

Kirjallisuuskatsaus ihmiskaupan tilanteesta Suomessa

Vuosi

2024

Sivumäärä

71

Tämän opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli löytää tutkimuksiin perustuvaa tietoa Suomessa tunnistetusta ihmiskaupasta sekä kuvailla miten Suomessa tunnistetut uhrin ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi. Opinnäytetyön tilaajana toimi kansainvälinen JeS-hanke (Joint eStories: Journeys from Fear to Fair), joka pyrkii lisäämään tietoisuutta ihmiskaupasta ja ihmisoikeuksista. Ihmiskauppa on jatkuvasti muuttuva rikollisuuden laji, jota viranomaisien on hankala tunnistaa. Näin ollen ihmiskauppaa tapahtuu todellisuudessa huomattavasti enemmän, kuin mitä viranomaiset ovat saaneet tietoonsa. Ihmiskauppa on kriminalisoitu Suomessa vuonna 2004 ja Suomi on ratifioinut kansainvälisiä ihmiskauppaan liittyviä sopimuksia. Tietoperustan mukaan ihmiskaupan uhriksi voi joutua kuka tahansa. Yhtenäistä kaikille ihmiskaupan muodoille on uhrien hyväksikäyttö eri muodoissa sekä heidän alisteinen asemansa hyväksikäyttäjään nähden.

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimuksen aineisto muodostui Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa käsittelevistä tieteellisistä tutkimusartikkeleista, sekä luotettavien viranomaislähteiden selvityksistä ja raporteista (n=14). Tutkimustulosten mukaan Suomessa on tunnistettu eniten työperäistä ihmiskauppaa, seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvaa ihmiskauppaa sekä pakkoavioliittoja. Alaikäisten uhrien osalta yleisin tunnistettu muoto on seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuva ihmiskauppa. Tulosten perusteella ihmiskaupassa tekijä käyttää useita keinoja uhrin kontrolloimiseen, ja useimmiten uhriin kohdistetaan psykologista kontrollia ja vallankäyttöä enemmän kuin fyysistä. Tulosten mukaan hyväksikäyttäjä on useimmiten uhrille jo entuudestaan tuttu henkilö. Tuloksissa hyväksikäytölle altistaviksi tekijöiksi nousivat muun muassa uhrin aikaisemmat kokemukset hyväksikäytöstä, päihderiippuvuus, mielenterveyden haasteet ja tietämättömyys omista oikeuksista sekä suomalaisesta yhteiskunnasta ja lainsäädännöstä. Ihmiskauppatilanteet kehittyvät usein vaihteittain, ja yleensä uhriksi joutumiseen vaikuttavat tekijät ovat samoja kuin ne, jotka vaikeuttavat uhrin irtaantumista ihmiskauppatilanteesta. Tämän opinnäytetyön avulla pystytään lisäämään tietoisuutta Suomessa tapahtuvasta ihmiskaupasta ja sen uhreista, ja näin ollen auttamaan ihmiskauppatapausten tunnistamisessa.

Asiasanat: ihmiskauppa, riskitekijät, hyväksikäyttö

Damien Mikkilä, Emmi Anttila

Literature Review on the Situation of Human Trafficking in Finland

Year 2024 Pages 71

The aim of this Bachelor's thesis was to find research-based information on human trafficking identified in Finland and to describe how the victims identified in Finland have become victims of human trafficking. This thesis was commissioned by the international JeS project (Joint eStories: Journeys from Fear to Fair), which aims to increase awareness of human trafficking and human rights. Human trafficking is a constantly evolving form of crime that authorities find difficult to identify. Thus, human trafficking occurs significantly more than what authorities have become aware of. Human trafficking was criminalized in Finland in 2004, and Finland has ratified international agreements related to human trafficking. According to the theoretical background, anyone can become a victim of human trafficking. A common aspect of all forms of human trafficking is the exploitation of victims and their subordinate position compared to the exploiter.

The thesis was conducted as a descriptive literature review. The data consisted of research articles on human trafficking in Finland, as well as reports and studies from reliable authorities (n=14). According to the research results, the most identified forms of human trafficking in Finland are labor exploitation, trafficking for sexual exploitation, and forced marriages. Regarding underage victims, the most identified form is trafficking for sexual exploitation. Based on the results, perpetrators of human trafficking use various methods to control the victim, and often psychological control and exertion of power are used more than physical control. The results indicate that the exploiter is most often someone familiar to the victim. Factors identified as exposing individuals to exploitation include the victim's previous experiences of exploitation, substance abuse, mental health challenges, and lack of awareness of their rights and Finnish society and legislation. Human trafficking situations often evolve gradually, and usually the risk factors influencing victimization are the same as those hindering the victim's disengagement from the human trafficking situation. This thesis aims to increase awareness of human trafficking in Finland and its victims, thereby assisting in the identification of human trafficking cases.

Keywords: human trafficking, risk factors, exploitation

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Joint eStories: Journeys from Fear to Fair	7
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	7
3.1	Lainsäädäntö Suomessa	9
3.2	Kansainvälinen lainsäädäntö ja velvoitteet	10
4	Tietoperusta	11
4.1	Ihmiskaupan muodot.....	12
4.2	Ihmiskaupan uhriksi joutuminen	15
4.3	Ihmiskaupan tunnistaminen.....	16
5	Tutkimusasetelma.....	18
5.1	Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus	19
5.2	Tutkimuskysymykset	21
5.3	Aineiston valitseminen	21
5.4	Kuvailun rakentaminen	26
5.5	Tulosten tarkasteleminen	27
5.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	28
6	Kirjallisuuskatsauksen tulokset.....	28
6.1	Suomessa tapahtuva ihmiskauppa	29
6.2	Määräysvallassa pitäminen.....	31
6.3	Riski- ja haavoittuvuustekijät	33
6.4	Uhrin ja tekijän välinen suhde	34
6.5	Uhriksi joutuminen.....	36
7	Johtopäätökset	38
7.1	Suomessa tunnistetut ihmiskaupan muodot	38
7.2	Alaikäiset ihmiskaupan uhreina	40
7.3	Uhriksi joutumiseen vaikuttavat tekijät	41
7.4	Uhrin määräysvaltaan ottaminen ja siinä pitäminen	43
8	Pohdinta	44
8.1	Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointia.....	45
8.2	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	46
8.3	Tulosten hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset	47
	Lähteet.....	49
	Kirjallisuuskatsauksen aineisto	54
	Kuviot	56
	Taulukot	56
	Liitteet	57

1 Johdanto

Ihmiskauppa on monimuotoinen sekä vaikeasti tunnistettava rikollisuuden laji. Uutisia Suomessa tapahtuneesta ihmiskaupasta, epäillyistä ihmiskauppatapauksista tai ihmiskaupasta saaduista syytteistä tai tuomioista julkaistaan lähes kuukausittain. Tästä syystä ihmiskauppa on aiheena ajankohtainen, sekä jatkuva ja lisääntyvä ihmiskaupparikosten ilmitulo osoittaa tarvetta aiheen tutkimiselle myös Suomessa. Rikostilaston mukaan vuonna 2023 poliisin tietoon on tullut yhteensä 144 ihmiskauppatapausta, kun vuonna 2022 poliisi sai tietoonsa 99 tapausta (Poliisi 2024). Ihmiskauppa on alati muotoansa muuttavaa ja kehittyvää piilorikollisuutta, ja ihmiskaupan määritelmän laajuuden vuoksi jopa ammattilaisen voi olla hankala tunnistaa kuka on ihmiskaupan uhri ja missä tapauksissa uhrin hyväksikäyttö on ihmiskauppaan liittyvää toimintaa (Kauranen 2018, 107). Joissain tapauksissa ihmiskaupan uhriksi joutunut henkilö ei itseskään tunnista joutuneensa ihmiskaupparikoksen uhriksi. On myös mahdollista, ettei ihmiskauppaan syyllistynyt henkilö tunnista tai ymmärrä toimineensa ihmiskaupan määritelmää vastavalla tavalla. Tietoisuuden lisääminen ihmiskaupasta ja sen muodoista voi osaltaan parantaa ammattilaisten kykyä tunnistaa ihmiskaupparikoksia ja niiden uhreja, sekä lisätä ihmiskaupan uhriksi joutuneiden ymmärrystä tilanteistaan ja tällä tavoin ohjata uhreja auttamisjärjestelmän piiriin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata mitä ihmiskaupan muotoja Suomessa on tullut ilmi sekä kuvailla ihmiskaupan uhriksi joutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Opinnäytetyön tilaajana toimi kansainvälinen Joint eStories: Journeys from Fear to Fair -hanke, jonka tarkoituksena on koota yhteen tietoa ja kokemuksia ihmiskaupasta sekä muista ihmisoikeusteemoista, ja näiden tietojen pohjalta luoda kyseisiä aiheita käsittelevä verkko-oppimisympäristö. Opinnäytetyön aihe valikoitui tilaajan tarpeesta saada yhteinen tutkimus ihmiskaupasta ja sen uhriksi joutumisesta. Koska ihmiskauppaa tapahtuu ympäri maailmaa kaikissa sen muodoissa, opinnäytetyön aihetta täytyi rajata käsittelemään pelkästään Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa.

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka perustuu systemaattisen aineistonkeruun avulla löydettyjen tutkimusartikkeleiden käyttämiseen tutkimusaineistona. Katsauksessa kuvattiin Suomessa esiintyviä ihmiskaupan muotoja ja niiden erityispiirteitä, ihmiskaupan uhriksi joutumisen prosessia sekä riski- ja haavoittuvuustekijöitä. Työn tavoitteena oli tarjota opinnäytetyön tilaajalle tutkimuksiin perustuvaa tietoa Suomessa tapahtuvan ihmiskaupan tilanteesta sekä miten Suomessa tunnistetut uhrin ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi. Lisäksi opinnäytetyö nosti esille sellaisia ihmiskauppaan liittyviä aiheita, joita olisi mielestämme tarpeellista tutkia enemmän.

2 Joint eStories: Journeys from Fear to Fair

Opinnäytetyön tilaajana toimi JeS-hanke (Joint eStories: Journeys from Fear to Fair), joka käsittelee korkeakoulujen sosiaalista vastuuta ihmisoikeuksien edistämässä sekä tietoisuuden lisäämistä esimerkiksi ihmiskauppaan, pakkotyöhön ja laittomiin maahanmuuttajiin liittyvistä haasteista (JeS 2023). JeS on Erasmus+ -hanke, jossa Laurea-ammattikorkeakoulu on mukana. Muita hankekumppaneita ovat Mariborin yliopisto Sloveniasta, INCOMA Espanjasta, CESIE Italiasta sekä ammattikorkeakoulu Leuven-Limburg Belgiasta. Hanke toimii vuosina 2023-2025. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2023.)

Maahanmuuttajien hyväksikäyttö, sopimaton menettely työelämässä ja ihmiskauppa ovat asioita, joihin on puututtava myös Euroopassa. JeS-hanke tutkii uusimpia ihmisoikeusteemoja sekä ihmisarvoa koskevia huolenaiheita, jotka tulisi sisällyttää EU:n linjauksiin ja ohjelmiin, korkeakouluopetus mukaan lukien. JeS-hanke haluaa tuoda kyseiset aiheet esiin myös, jotta niitä voitaisiin hyödyntää monipuolisesti osana opiskelijoiden oppimista hankkeen eri kumppanimaissa. Lisäksi hanke pyrkii ihmisoikeustietoisuuden lisäämiseen sekä ihmisoikeusloukkausten tunnistamiseen ja ehkäisyyn. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2023.)

Hankkeen tuloksena syntyy avoin verkko-oppimisympäristö, joka tuo yhteen korkeakouluja, järjestöjä, opettajia, kouluttajia ja maahanmuuttajia eri puolilta Eurooppaa oppimaan muun muassa koulutustapahtumien tai työpajojen avulla. Tällä tavoin edistetään kulttuurien välisiä vuoropuheluita ja kohtaamisia sekä tuodaan esiin Euroopassa vallitsevat ihmisoikeustilanteet. (JeS 2023.) Verkko-oppimisympäristöön kootaan muun muassa tosielämän tarinoita, ihmisoikeustietoa ja työkalupakki sekä koulutusta eurooppalaisille opettajille ja kouluttajille (Laurea-ammattikorkeakoulu 2023). Tosielämän tarinoiden jakamisen avulla JeS-hanke antaa äänen sellaisille henkilöille, jotka kärsivät hiljaa tai eivät muuten tule kuuluksi (JeS 2023). Hanke käyttää eri toiminnoissaan myös monipuolisesti luovia ja moniaistisia keinoja, kuten Laurea-ammattikorkeakoulussa luotua Moniaistinen tila -konseptia (Laurea-ammattikorkeakoulu 2023).

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Ihmiskauppa on piilorikollisuutta, jota tapahtuu Suomessa enemmän kuin sitä tunnustetaan. Piilorikollisuudella tarkoitetaan sitä rikollisuutta, joka ei tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eikä näin ollen näy tilastoissa (Näsi & Koltola 2022, 34). Esteinä uhrin viranomaiselle ilmoittamiselle ja avun piiriin hakeutumiselle voi olla esimerkiksi väkivallan uhka, häpeä, sosiaalinen eristyisyys, pelko oleskeluluvan menettämisestä ja maasta käännättämisestä sekä huoli omasta sekä läheistensä turvallisuudesta. Myös viranomaisten käytössä olevat resurssit ja toimivaltuudet ihmiskaupan tutkimiseen ja riskialojen valvomiseen sekä viranomaisyhteistyön

toimivuus vaikuttavat merkittävästi ihmiskaupparikosten paljastumiseen. (Roth & Luhtasaari 2021.)

Ihmiskauppa on kriminalisoitu Suomessa vuonna 2004 (Roth & Luhtasaari 2021). Siitä kaksi vuotta myöhemmin vuonna 2006 toimintansa aloitti Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, joka tunnistaa ja auttaa niin suomalaisia kuin muidenkin valtioiden kansalaisuuden omaavia ihmiskaupan uhreja. Lisäksi auttamisjärjestelmä auttaa uhrien alaikäisiä lapsia, sekä henkilöitä, jotka avustavat ihmiskaupparikoksen tutkinnassa. Se myös jakaa ihmiskauppaan liittyvää tietoa ja kouluttaa muita viranomaisia ja ihmiskaupan vastaista työtä tekeviä tahoja. Auttamisjärjestelmän päätoimipiste sijaitsee Joutsenon vastaanottokeskuksessa, mutta heillä on sivutoimipisteitä myös Tampereella ja Helsingissä. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023a.) Vuonna 2009 yhdenvertaisuusvaltuutettu (silloinen vähemmistövaltuutettu) nimettiin kansalliseksi ihmiskaupparaportoijaksi. Ihmiskaupparaportoijan tehtävänä on seurata ihmiskaupan vastaisen työn sekä kansainvälisten velvoitteiden toteutumista Suomessa, sekä arvioida kansallisen lainsäädännön toimivuutta. (Roth & Luhtasaari 2021.)

Oikeusministeriö laati toukokuussa 2021 ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman, jota toimeenpantiin vuoteen 2023 asti. Toimintaohjelma sisältää viisi strategista tavoitetta, jotka pyritään saavuttamaan 55 erilaisella toimenpiteellä. Tavoitteina ovat ihmiskaupan uhrien parempi tavoittaminen ja tunnistaminen sekä hyväksikäytön tuleminen viranomaisten tietoon, tarvittavan avun ja tuen antaminen ihmiskaupan uhreille, rikosvastuun toteutuminen ihmiskaupparikoksissa, ihmiskaupan laaja-alainen torjuminen sekä ihmiskaupan vastaisen työn kehittäminen tietopohjaisesti. Toimintaohjelmakaudesta valmistellaan toimeenpanoraportti ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattorin johdolla. (Roth & Luhtasaari 2021.) Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori työskentelee oikeusministeriössä. Hänen tehtävänä on ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman valmistelun lisäksi edistää ja sovittaa yhteen eri ministeriöissä tehtävät ihmiskaupan torjuntaan liittyvät toimet toisiaan tukeviksi, sekä osallistua ihmiskauppa koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön. (Sisäministeriö 2023; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023a.)

Oikeusministeriön yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) perustettiin vuonna 1981 Suomen valtion ja Yhdistyneiden kansakuntien välisellä sopimuksella, ja on siitä lähtien osallistunut Yhdistyneiden kansakuntien sekä Euroopan unionin kriminaalipoliittiseen keskusteluun ja ohjelmien muotoiluun, sekä tehnyt yhteistyötä suomalaisten viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. HEUNI tarjoaa asiantuntemusta ja ajankohtaista tietoa eurooppalaisista kriminaalipoliittisista ilmiöistä suomalaisille viranomaisille ja päättäjille esimerkiksi kouluttamalla ja esitelmöimällä ihmiskaupasta, osallistumalla seminaareihin sekä olemalla edustettuna erilaisissa yhteistyö- ja asiantuntijaverkostoissa. (HEUNI 2023a.) HEUNI on myös mukana lukuisissa joko instituutin itsensä tai muiden toimijoiden järjestämissä hankkeissa, esimerkiksi vuonna 2023 alkaneessa EASY-hankkeessa, jonka tarkoituksena on lisätä

pakkoavioliittoihin liittyvää keskustelua, tietoisuutta sekä uhrikeskeistä tukea pakkoavioliiton uhreille (HEUNI 2023b).

3.1 Lainsäädäntö Suomessa

Suomessa ihmiskauppaa käsitellään useassa eri laissa. Rikoslain (RL 39/1889) 25 luvun 3 §:ssä ihmiskauppa on määritelty rikokseksi, jossa henkilön riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa hyväksikäyttämällä tai painostamalla, erehdyttämällä, maksamalla korvauksen tai ottamalla sellaisen vastaan ottaa toisen henkilön määräysvaltaansa, värvää henkilön tai vastaanottaa, luovuttaa, kuljettaa tai majoittaa toisen esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Pykälän mukaan ihmiskaupparikoksesta voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi, ja myös yritys on rangaistava. Lain 25 luvun 3 a §:n mukaan ihmiskaupparikos voidaan laskea törkeäksi, mikäli äsken lueteltujen keinojen lisäksi tai niiden sijasta rikoksen uhria kohtaan käytetään väkivaltaa tai uhkaamista, uhrille aiheutetaan vakava ruumiinvamma tai hengenvaarallinen tila, rikoksen uhri on alle kahdeksantoistavuotias tai hänellä on heikentynyt puolustuskyky, tai mikäli rikos tehdään osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja näiden seikkojen lisäksi rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL 39/1889).

Ihmiskaupan uhrin auttamisesta sekä auttamisjärjestelmän toiminnasta säättää laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011). Lain 1 luvun 1 §:n mukaan sen tarkoituksena on ihmiskaupan uhrin tunnistamisen sekä auttamisen lisäksi myös turvata kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo sekä huolenpito. Lain 4 luku käsittelee Joutsenon vastaanottokeskuksen ylläpitämää auttamisjärjestelmää säätämällä sen tehtävistä, uhrin auttamisjärjestelmään ottamisesta sekä sieltä poistamisesta, auttamistoimista, yhteistyöstä muiden viranomaisten kanssa sekä omassa pykälässään (38 e §) myös auttamisjärjestelmässä olevan lapsen auttamisesta. Tähän niin kutsuttuun vastaanottolakiin on tehty muutoksia vuoden 2023 alussa, minkä jälkeen ihmiskaupan uhrille tarjotun avun jatkuminen ei perustu enää rikosprosessin vaiheeseen tai ratkaisuihin, vaan uhrin yksilölliseen tilanteeseen. Lakiin lisättiin myös se, että Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän tehtävänä on toimia ihmiskauppaan liittyvissä asioissa kansallisena asiantuntijaviranomaisena. Lisäksi ihmiskaupan uhrin tunnistaminen määriteltiin uudelleen niin, että tunnistamisella tarkoitetaan uhrin ottamista mukaan auttamisjärjestelmään. (Valtioneuvosto 2022.)

Myös muissa Suomen laeissa säädetään ihmiskauppaan tai sen uhrin auttamiseen liittyvistä seikoista. Laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) säädetään ihmiskaupan uhrille annetuista palveluista ja tukitoimista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta lain 53 §:ssä. Saman lain 56 §:ssä säädetään edustajan määräämisestä ilman huoltajaa Suomessa oleskeluluvalla ollelle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle. Tämän lisäksi myös ulkomaalaislain (301/2004)

52 §:ssä säädetään tilapäisen oleskeluluvan myöntämisestä ihmiskaupan uhrille, mikäli uhrin oleskelu Suomessa on tärkeää ihmiskaupparikoksen esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi ja uhri on halukas yhteistyöhön viranomaisten kanssa ihmiskaupparikoksen tutkinnassa epäiltyjen kiinni saamiseksi, eikä uhrilla ole siteitä rikoksesta epäiltyihin. Nämä edellytykset kuitenkin kumoutuvat, mikäli uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa. Tällaisessa tapauksessa oleskelulupa voidaan myöntää jatkuvana.

3.2 Kansainvälinen lainsäädäntö ja veloitteet

Ihmiskauppa on kansainvälistä ja valtioiden rajoja ylittävää rikollisuutta, mistä syystä kansainvälisillä sopimuksilla pyritään yhtenäistämään valtioiden ihmiskauppaan liittyviä kansallisia lakeja sekä turvaamaan ihmiskaupan uhrien erityinen asema heille tarjottavassa avussa ja tuessa eri valtioissa (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b). Yksi keskeisimmistä kansainvälisistä ihmiskaupan vastaisista sopimuksista on Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen, eli niin kutsutun Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja, jossa sopimusvaltiot sopivat ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta sekä rangaistamisesta kiinnittäen huomiota erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvaan ihmiskauppaan. Lisäpöytäkirjassa veloitetaan sopimusvaltioita säätämään lainsäädännössä rangaistavaksi lisäpöytäkirjassa ihmiskaupaksi määritelty teko, sen yritys, osallisuus tekoon rikoskumppanina tai muiden henkilöiden järjestäminen tai määrääminen tekoon. Lisäksi lisäpöytäkirjassa käsitellään muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamista ja suojelua, ihmiskaupan uhrien asemaa heidät vastaanottavissa valtioissa, ihmiskaupan uhrien kotiuttamista sekä ihmiskaupan ehkäisyä. (Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden... 71/2006.)

Toinen merkittävä Suomea velvoittava kansainvälinen sopimus on Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (44/2012). Tämä yleissopimus on tarkoitettu tehostamaan edellä mainitun Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjalla määrättyä suojelua ja kehittämään siinä esitettyjä vaatimuksia. Yleissopimuksen tavoitteita on ehkäistä ja torjua ihmiskaupaa taaten samalla tasa-arvo sukupuolten välillä, suojata ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksia, luoda kehys ihmiskaupan uhrien ja todistajan suojelemiselle ja auttamiselle sekä edistää valtioiden välistä yhteistyötä niiden toiminnoissaan ihmiskaupaa vastaan. Se sisältää muun muassa toimet ihmiskaupan ehkäisemiseksi, uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi, uhrien kotiuttamiseksi ja palauttamiseksi toiseen valtioon sekä uhrien, todistajien ja oikeusviranomaisten kanssa yhteistyössä toimivien suojelemiseksi. Lisäksi yleissopimuksen 36 artiklan mukaan vähintään 10 ja enintään 15 jäsenestä koostuva ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä GRETA seuraa, miten yleissopimuksen allekirjoittajamaat panevat yleissopimusta täytäntöön. (Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta 44/2012.) Muita ihmiskaupan vastaista toimintaa käsitteleviä sopimuksia, joissa Suomi on osapuolena, ovat muun muassa yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen

vastainen yleissopimus, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus sekä Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan, eli niin kutsuttu Lanzaroten sopimus (Roth & Luhtasaari 2021).

Kansainvälisten sopimusten lisäksi myös Euroopan unionin tasolla on annettu ihmiskaupan vastaisia direktiivejä, joiden tavoitteena on yhtenäistää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä. Keskeisin ihmiskauppaa koskeva direktiivi on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (ihmiskauppadirektiivi). Direktiivissä on muun muassa velvoitettu jäsenvaltioita suojelemaan ihmiskaupan uhreja niin, ettei heitä panna syyteeseen tai rangaista sellaisista rikoksista, joita heidän on täytynyt tehdä ihmiskaupan seurauksena. Lisäksi direktiivin 2 artiklassa on tarkennettu ihmiskaupparikoksen muotoja sekä ihmiskauppaan liittyvän hyväksikäytön määritelmää. Direktiivissä käsitellään myös lapsiuhrien auttamista ja tukemista, heidän suojeluaan rikostutkinnassa ja -oikeudenkäynnissä sekä ilman huoltajaa olevien ihmiskaupan uhriksi joutuneiden lapsien suojelua, auttamista ja tukemista. (Direktiivi 2011/36/EU ns. ihmiskauppadirektiivi.)

4 Tietoperusta

Ihmiskaupalla on monenlaisia eri muotoja, mutta niitä kaikkia yhdistää se, että ihmiskaupan uhri on tilanteessa, jossa hän ei ole vapaa päättämään omista toimistaan (Rikosuhripäivystys 2023). Luvussa 4.1 ihmiskaupan eri muodoista määritellään seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa, työperäinen ihmiskauppa, pakkoavioliitto, kerjäämisessä tai rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttö, elin- ja kudoskauppa sekä benefit fraud -ihmiskauppa. Luvussa käsitellään erikseen myös lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa.

Ihmiskaupan uhri voi olla kuka tahansa kansalaisuudesta, iästä tai sukupuolesta riippumatta (Iskala-Blomster 2020, 6). Rikoksen tekijä kuitenkin usein käyttää hyväkseen uhrin haavoittuvuutta, kuten köyhyyttä tai sairautta, tai uhrin riippuvuutta tekijästä, kuten sukulaisuus- tai velkasuhdetta (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023b). Luvussa 4.2 käydään läpi ihmiskaupan uhriksi joutumista ja erityisesti siihen liittyviä push- ja pull-tekijöitä, jotka lisäävät riskiä joutua ihmiskaupan uhriksi.

Ulospäin voi vaikuttaa siltä, että ihmiskaupan uhri elää tavallista elämää ja toimii vapaasti osana yhteiskuntaa, koska hyväksikäyttö ei aina näy päällepäin. Ihmiskaupan näkymättömyys ja monenlaiset eri muodot tekevät kyseisen rikoksen vaikeasti tunnistettavaksi. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023b.) Luvussa 4.3 käsitellään ihmiskaupan tunnistamista ja ihmiskauppaan

viittaavia tunnusmerkkejä. Luvussa kerrotaan myös missä viranomaisissa ja järjestöissä on tunnistettu uhreja sekä ohjattu heidät Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.

4.1 Ihmiskaupan muodot

Ihmiskauppa on rikos, jossa rikoksenteijä värvää, kuljettaa, kätkee tai vastaanottaa uhrin hyväksikäyttötarkoituksessa. Ihmiskauppaan liittyy olennaisesti pakottaminen tai harhaanjohtaminen. (Euroopan parlamentti 2023.) Lisäksi rikoksenteijä voi hyväksikäyttää uhrin haavoittuvaista asemaa, kuten esimerkiksi päihderiippuvuutta, vähävaraisuutta tai vakavaa sairautta. Ihmiskaupan eri muotoja ovat muun muassa seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkoavioliitto, työvoiman hyväksikäyttö, elin- ja kudaskauppa, kerjäämiseen ja rikollisuuteen pakottaminen sekä lapsikauppa ja laitton adoptio. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023b.)

Ihmiskauppa on voimakkaasti sukupuolittunut ilmiö. Naiset ja tytöt joutuvat usein seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, kun taas poikiin ja miehiin kohdistuvat ihmiskaupparikokset liittyvät useimmiten työperäiseen ihmiskauppaan. Naisten ja tyttöjen kauppaaminen seksuaalista hyväksikäyttöä varten onkin Euroopassa sekä maailmanlaajuisesti ihmiskaupan havaituin muoto. Vuonna 2012 EU:n alueella tunnistetuista naispuolisista ihmiskaupan uhreista 85 prosenttia oli seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreja ja miespuolisista uhreista 64 prosenttia oli joutunut työperäisen ihmiskaupan uhriksi. (Kauranen 2018, 106-108.)

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhri voi joutua toimimaan esimerkiksi prostituoituna, seuralaisena, pornografian tuotannossa taikka työntekijänä erotiikkabaareissa tai hierontapaikoissa (Kauranen 2018, 120). Kaupallinen seksuaalinen hyväksikäyttö voi tapahtua myös kokonaan verkossa (Hirvonen 2013, 8). Useimmiten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa on kuitenkin kyse uhrin hyväksikäytöstä prostituutiota varten (Kauranen 2013, 120). Seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvaan ihmiskauppaan linkittyy myös paritus, sillä parituksella ja törkeällä parituksella on ihmiskaupan kanssa usein samankaltaisia piirteitä. Ihmiskaupan ja parituksen eroja on kuitenkin yritetty selventää lainvalmisteluasiakirjoissa, joiden mukaan ihmiskaupassa uhri on paritusta laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin rikoksen tekijän määräysvallan alaisuudessa. (Hirvonen 2013, 3-5.)

Työperäinen ihmiskauppa tarkoittaa pakkotyön ja ihmiskaupan kohtaamista. Rikoslainsäädännön ihmisryöstörikoksen esitöissä pakkotyöllä tarkoitettiin sellaista pysyvää tilaa, jossa työntekijällä ei ole oikeutta kieltäytyä työtehtävistä, saada palkkaa ja irtisanoutua. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 39-49.) Näin ollen pakkotyön kolmeksi keskeiseksi elementiksi voidaan nimetä työn tekeminen, työntekijään kohdistuva rangaistuksen uhka ja vapaaehtoisuuden puuttuminen (Luoto ym. 2023, 20). Pakolliseen työhön viittavia hyväksikäytön piirteitä ja rangaistuskäytäntöjä voi olla esimerkiksi työntekijään kohdistunut fyysinen tai seksuaalinen väkivalta tai sillä uhkaaminen, työntekijän liikkuvuuden rajoittaminen, työntekijän saattaminen velkavankeuteen, alipalkkaus tai ilman palkkaa työskentely, työntekijän henkilöllisyystodistuksen

takavarikoiminen tai uhkailu viranomaisille ilmiantamisella. Pakkotyö sen sijaan ei tarkoita tuomioistuimen määräämää työtä, asepalvelusta, yhteiskunnassa vallitsevan hätätilan aikana suoritettavaa palvelua tai kansalaisvelvollisuuksiin sisältyvää palvelua. Pelkästään alhaista palkkaa tai huonoja työolosuhteita ei voi myöskään suoraan asettaa rinnakkain pakkotyön kanssa. (Jokinen ym. 2011, 40-50).

Pakkoavioliitto on avioliitto, jossa toinen tai molemmat liiton osapuolista ei ole pystynyt itse vaikuttamaan avioliiton solmimiseen tai puolisonsa valitsemiseen. Taustalla voi olla painostusta suvun tai jonkin muun yhteisön taholta. (HE 172/2021 vp.) Painostus tulee ymmärtää hyvin laajasti, sillä se voi olla fyysistä, psyykkistä, taloudellista tai hengellistä (Toivonen 2017, 3). Puoliso voidaan pakottaa tai painostaa avioliittoon esimerkiksi kiristämällä tai uhkailemalla taikka käyttämällä hyväksi hänen haavoittuvaista asemaansa, kuten nuorta ikää tai vammaisuutta. Yleensä uhri on tyttö tai nainen, mutta myös poikia ja miehiä pakotetaan avioliittoon. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023c.) Pakkoavioliitto liittyy monesti kulttuurisiin tekijöihin ja kunniakysymyksiin, mutta kaikissa tapauksissa kyse ei ole sukuun, kulttuuriin tai uskontoon liittyvistä seikoista, vaan henkilö on voitu pakottaa avioliittoon esimerkiksi oleskeluluvan vuoksi (HE 172/2021 vp; Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023c). Avioliittolain (234/1929) mukaan avioliitto tulee kumota, mikäli puoliso on pakotettu avioliittoon.

Kerjäämisessä sekä rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä ei olla erikseen mainittu rikoslain ihmiskaupan muotona. Teot ovat kuitenkin rangaistavia rikoslain mukaisina ihmisarvoa loukkavina olosuhteina. (Hannonen & Kainulainen 2022, 57.) Tyypillistä rikollisessa toiminnassa hyväksikäytössä on esimerkiksi velkojen periminen pakottamalla uhri tekemään rikoksia jonkun toisen hyväksi. Tämä on yleistä toimintaa päihdeidenkäyttäjien keskuudessa, jolloin hyväksikäytön tullessa ilmi sen usein ajatellaan kuuluvan osaksi päihdemaailmaa, eikä sitä tällöin käsitellä ihmiskaupan muodoksi. Uhri pakotetaan tekemään rikoksia väkivallalla tai sen uhalla, tai muuten käyttäen hyväksi uhrin haavoittuvaa asemaa. Väkivallan uhka voi kohdistua myös uhrin läheisiin. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttö on erityisen hankala tunnistaa, sillä uhri itse pelkää saavansa syytteen tai rangaistuksen tekemistään rikoksista. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023d.) Ihmiskaupassa hyväksikäytettyjä uhreja kuitenkin koskee rankaisemattomuusperiaate, jonka mukaan uhreja ei tule syyttää tai rangaista tekemistään rikoksista, mikäli ne ovat olleet seurausta ihmiskaupasta (Hannonen & Kainulainen 2022, 29).

Rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön liittyy usein myös kerjäämisessä hyväksikäyttö, ja toiminnan taustalla on monissa tapauksissa järjestäytyneitä rikollisuutta. Kerjäämisessä hyväksikäytössä uhrin on pakotettu kerjäämään esimerkiksi väkivallan uhalla tai muuten käyttämällä hyväksi heidän haavoittuvaa asemaansa. Uhrit eivät saa pitää itsellään kerjäämisellä ansaitsemaansa rahoja, tai heille annetaan vain pieni osa siitä. Kerjäämisessä hyväksikäytön uhrin ovat usein lapsia, vanhuksia, raskaana olevia naisia tai fyysisesti vammaisia, sillä he herättävät muissa ihmisissä myötätuntoa. Joissain tapauksissa hyväksikäyttäjät aiheuttavat tahallaan

uhreille ruumiinvammoja, jotta uhrit saisivat kerjäämällä enemmän rahaa. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023e.)

Elinkauppa on hyvin harvinainen ihmiskaupan muoto Suomessa. Pääsääntöisesti uhrit sijoittuvat suhteellisen köyhiin maihin, ja elinten ostajat tulevat varakkaammista valtioista (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023f). Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjassa käsitellään erityisesti elinten poistamista ihmiskaupan muotona, ja kansainvälisesti onkin hyväksytty yleinen periaate ansaitsemistarkoituksessa ihmisten elimien kauppaamisen tai kaupaksi tarjoamisen kieltämisestä. Euroopan neuvostossa vuonna 1997 tehdyn ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevan yleissopimuksen mukaan ihmisen ruumiista, sen elimistä, kudoksista tai muista osista sellaisenaan ei saa koitua taloudellista hyötyä. Elinten ja kudosten irrottaminen elävästä henkilöstä edellyttää aina luovuttajan antamaa suostumusta joko kirjallisessa muodossa tai viranomaisen läsnä ollessa. (HE 34/2004 vp.) Elinkauppa voi perustua uhrin vapaaehtoisuuteen, tai uhri voidaan siepata, huumata tai tappaa jotta hänen elimensä saadaan poistettua ja kaupattua (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023f).

Myös lapset joutuvat samojen edellä mainittujen ihmiskaupan muotojen uhreiksi, kuin aikuisetkin ihmiset. Lapsiksi luetaan kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt. Lapsen hyväksikäyttö esimerkiksi parituksessa tai lapsen ikätasolle sopimattomassa työssä on aina rangaistavaa, vaikka lapsi olisi alun perin itse antanut suostumuksen. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023g.) Rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa käsittelevän 3 §:n 2 momentissa on erikseen säädetty, että myös alle kahdeksantoistavuotiaan määräysvaltaansa ottamisesta, värväämisestä, luovuttamisesta, kuljettamisesta, vastaanottamisesta tai majoittamisesta seksuaalisen hyväksikäytön, pakko-työn, elinkaupan tai muun ihmisarvoa loukkaavan toiminnan vuoksi on tuomittava ihmiskau-
pasta. Suomi on myös ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksen, joka velvoittaa sopimuksen allekirjoittaneet valtiot välittömiin toimiin varmistaakseen lapsityön pahimpien muotojen kieltämisen ja poistamisen. Pahimmiksi muodoiksi luetaan kaikki orjuuden muodot ja orjuuteen verrattava toiminta, lapsen tarjoaminen tai käyttö prostituutioon sekä pornografian tuotantoon ja pornografisiin esityksiin, sekä lapsen tarjoaminen ja käyttö huumausaineiden tuotantoon ja kauppaan. (HE 34/2004 vp.)

Alaikäinen ei ole milloinkaan prostituoitu tai seksityöntekijä, vaan kyseessä on aina rikos ja alaikäisen seksuaalinen riisto, vaikka uhri olisi itse antanut suostumuksen. Paritusrikoksen sijaan kyse on ihmiskau-
pasta, mikäli siihen kuuluu uhrin värväminen, kuljettaminen, luovuttaminen, majoittaminen ja määräysvaltaan ottaminen. Lapset joutuvat myös pakkoavioliittojen uhreiksi niin, että heidät tuodaan toisesta valtiosta Suomeen tai lähetetään Suomesta ulkomaille naitettavaksi. Lapsi on myös voinut tulla Suomeen puolisonsa kanssa jo valmiiksi avioituneena, tai avioliitto on solmittu niin, että myös toinen osapuoli on ollut avioitumishetkellä alaikäinen, ja avioliitto on jatkunut puolison tultua täysi-ikäiseksi. Lapsia hyväksikäytetään myös kerjäämisessä sekä rikollisessa toiminnassa. On kuitenkin huomioitava, etteivät kaikki

kerjäävät lapset ole ihmiskaupan uhreja. Alaikäisiä voidaan pakottaa tai painostaa rikolliseen toimintaan, esimerkiksi varkauksiin, murtoihin sekä huumeiden myymiseen ja salakuljettamiseen. Erityisesti päihderiippuvuuksista kärsivät sekä ilman turvallista asumusta tai huoltajaa elävät nuoret ovat alttiita rikollisessa toiminnassa hyväksikäytölle. Suomessa alle 15-vuotiaat eivät vielä ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mikä osaltaan kannustaa hyväksikäyttäjää hyödyntämään alle 15-vuotiaita rikosten teossa, sillä he eivät saa siitä rangaistusta toisin kuin aikuiset. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023g.) Myös lapsisotilaaksi pakottaminen on yksi ihmiskaupan muodoista, jota ei kuitenkaan erikseen määritellä Suomen rikoslaisa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja koskee lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin ja muun muassa nostaa pakollisen asevoimiin värväyksen alaikärajan 15 vuodesta 18 vuoden ikään. Suomi on ratifoinut tämän pöytäkirjan vuonna 2002. (Tasavallan presidentin asetus lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 31/2002.)

Ihmiskauppa ja sen muodot muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti. Uusimpia tunnistettuja ilmeneismuotoja ovat identiteettivarkauksiin sekä etuuspetoksiin liittyvä ihmiskauppa eli niin kutsuttu benefit fraud. Näissä tapauksissa hyväksikäyttäjät ottavat hallintaansa ihmiskaupan uhriksi joutuneen etuudet, palkat ja muut mahdolliset tulot tai hänen nimissään otetaan esimerkiksi lainoja. Hyväksikäyttäjä hyötyy merkittävästi taloudellisesti tämän kaltaisesta talousrikollisuuteen perustuvasta ihmiskaupasta. (Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma vuosille 2021-2024 - pois varjolyhteiskunnasta 2021.)

4.2 Ihmiskaupan uhriksi joutuminen

Ihmiskaupan prosessi sisältää kolme eri vaihetta, joista ensimmäinen on ihmiskaupan uhrin hankkiminen ja toisena ihmiskaupan uhrin siirtäminen paikkaan, jossa häntä hyväksikäytetään eli jossa hän niin sanotusti työskentelee. Kolmas vaihe on uhrin hyväksikäyttö häneltä vaaditussa työssä. Jokaisessa vaiheessa uhriin kohdistetaan huijaamista, manipulointia tai pakottamista. (Van Buren, Schrempf-Stirling & Westermann-Behaylo 2021, 344.) Kuten yleisesti rikollisuuden riskitekijöitä arvioidessa, myös ihmiskaupan uhriksi joutumiseen kuuluu niin kutsuttuja push- ja pull-tekijöitä. Push-tekijöitä ovat ne riskitekijät, jotka työntävät uhria kohti ihmiskauppaa, ja näitä ovat yleensä uhrin taustaan ja kokemuksiin liittyvät asiat. Esimerkkejä push-tekijöistä ovat köyhyys, mielenterveyden häiriöt, kielimuuri, kodittomuus, aikaisempi kokemus hyväksikäytöstä tai väkivallan uhriksi joutumisesta, sosiaalisten suhteiden vähyyden, syrjäytyminen sekä perheettömyys. Useimmiten ihmiskaupan uhriksi joutuvat henkilöt ovat hyvin haavoittuvassa asemassa, jolloin heillä on elämässään useita riskitekijöitä. (Chambers 2020, luku 1.)

Pull-tekijät, eli uhria ihmiskauppaa kohti houkuttelevat riskitekijät ovat niitä, joiden avulla ihmiskauppiat usein houkuttelevat tai pakottavat uhrin mukaan ihmiskauppaan. Pull-tekijöitä

ovat esimerkiksi lupaukset rakkaudesta tai ystävydestä, korkeapalkkaisesta työstä, kodista, vapaudesta ja vakaasta elämästä sekä huolenpidosta. Ihmiskauppiat voivat esimerkiksi käyttää hyväkseen uhrin huonoa taloudellista tilannetta ja huijata uhri työhön lupaamalla korkeaa palkkaa ja hyviä työolosuhteita. He voivat myös läheisesti tutustua uhreihin, esittää olevansa heidän ystäviänsä tai romanttisesti kiinnostuneita uhreista, ja sen avulla manipuloida uhri mukaan ihmiskauppaan. Lopulta uhri voi olla taloudellisesti riippuvainen ihmiskauppiasta tai muuten esimerkiksi väkivallan tai sen uhan vuoksi alistetussa asemassa, jolloin tilanteesta irti pääseminen on hyvin hankalaa. Joissain tapauksissa ihmiskauppiat käyttävät riippuvuutta aiheuttavia aineita apuna saadakseen uhri tottelemaan sekä pitämään hänet ihmiskauppiaan kontrollissa. (Chambers 2020, luku 1.)

Kohonnut riski joutua ihmiskaupan uhriksi on heikoimmilla ja köyhimmillä ihmisryhmillä, joilla ei ole tarpeeksi mahdollisuuksia vaikuttaa omaan yhteiskunnalliseen asemaansa. Yhdistäviä tekijöitä ovat köyhyys, etninen tausta, kielitaidottomuus, henkinen tai fyysinen rajoittuneisuus sekä kyvyttömyys huolehtia itsestään tai lapsistaan. Erityisesti naisilla ja tytöillä on erityinen riski joutua ihmiskaupan uhreiksi, sillä usein uhrien lähtömaissa naisten koulutus- ja työllisyysmahdollisuudet ovat heikkoja, sekä yhteiskuntaan ja maan kulttuuriin kuuluu rakenteellinen naisten ja tyttöjen syrjiminen sekä heihin kohdistuva väkivalta. Myös pakolaisten ja siirtolaisten riski joutua ihmiskaupan uhreiksi on suuri, sillä heidän asemaansa ja epätoivoansa on helppoa käyttää hyväksi heidän paetessaan omista kotimaistaan. (Kauranen 2018, 106-107.) Ilman oleskelulupaa maassa olevilla on korostunut riski joutua ihmiskaupan uhriksi tai muulla tavalla hyväksikäytetyksi, vaikka toistaiseksi Suomessa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään on tullut vain vähäinen määrä uhreja ilman oleskeluoikeutta (Laittoman maahantulon ja... 2021). Suurin osa koko maailman tunnistetuista ihmiskaupan uhreista on kotoisin itäisestä Aasiasta sekä eteläisestä Afrikasta (Kauranen 2018, 108). Suomessa kaikista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaista eniten on Irakin kansalaisia (196 henkilöä), toiseksi eniten Somalian kansalaisia (169 henkilöä), kolmanneksi eniten Afganistanin kansalaisia (147 henkilöä) ja neljänneksi eniten Nigerian kansalaisia (83 henkilöä). Viidenneksi eniten auttamisjärjestelmän asiakkaista ovat Suomen kansalaisia, joita on auttamisjärjestelmän piiriin saapunut 58 henkilöä. (Puolivuotiskatsaus 2023.)

4.3 Ihmiskaupan tunnistaminen

Ihmiskauppaa voidaan tunnistaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä havainnoimalla asiakkaan tilannetta ja siihen liittyviä ihmiskaupan piirteitä. Ihmiskaupan tunnusmerkkejä ovat hyväksikäytön merkit, ulkopuolinen kontrolli ja ihmiskaupalle altistavat tekijät. Hyväksikäytön merkkejä ei voi aina tunnistaa suoraan asiakkaan terveydellisistä tai sosiaalisista oireista, sillä ne eivät juurikaan eroa muun asiakaskunnan oireista. Asiakaskäynnillä kannattaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, jos asiakkaan vaivat tai vammat eivät vastaa asiakkaan omaa tai hänen saattajansa kertomaa. Myös se, että asiakas hakeutuu avun piiriin myöhäisessä vaiheessa

osaamatta perustella tätä, saattaa viitata hyväksikäyttöön. Muita hyväksikäyttöön viittavia merkkejä ovat esimerkiksi toistuvat käynnit samojen ongelmien vuoksi (haavat, abortit tai sukupuolitautitestit), asiakkaan pelokkuus ja arkuus sekä asiakkaan useasti vaihtelevat osoitetiedot. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö 2017, 4-5.)

Ulkopuolinen kontrolli voi ilmetä asiakaskäynnillä siten, että uhrin hyväksikäyttäjä on mukana asiakaskäynneillä ja hän saattaa myös vastata asiakkaalle esitettyihin kysymyksiin. Mikäli asiakasta kontrolloidaan ulkopuolelta, hänen voi olla vaikea noudattaa annettuja hoito-ohjeita. Hän ei esimerkiksi voi muuttaa työ- ja elinolosuhteitaan tai hänellä ei ole riittävästi rahaa tarvittaviin lääkkeisiin ja hoitotarvikkeisiin. Ihmiskaupan uhrin kanssa voi myös olla haastavaa sopia jatkohoitoon liittyvistä ajoista, koska hänen liikkumistaan kontrolloidaan ja rajoitetaan. Ulkopuolisen kontrollin tunnusmerkkejä havainnoidessaan työntekijän on tärkeää kysyä ja kiinnittää huomiota asiakkaan asumis- ja elinoloihin sekä hoito-ohjeisiin liittyvään maksukykyyn. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö 2017, 6.)

Työntekijän tulee myös kiinnittää huomiota ihmiskaupalle altistaviin tekijöihin, joista suurimpia ovat alhainen koulutustaso, vähävaraisuus, turvallisten sosiaalisten suhteiden puuttuminen sekä aikaisemmat kokemukset väkivallasta ja hyväksikäytöstä. Ihmiskauppaa tunnistaakseen työntekijän täytyy ymmärtää asiakkaan nykytilanteen lisäksi myös asiakkaan taustaa. Hyväksikäyttäjän tarjoukseen tarttumiseen on voinut vaikuttaa tarve oman perheen ja lapsien elättämisestä. Näin ollen auttamistoimia tulee tarvittaessa tarjota koko perheelle. (Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö 2017, 7.)

Suomessa tunnustetaan eniten työperäistä ihmiskauppaa, kun taas ihmiskaupan muita muotoja, kuten kerjäämiseen, avioliittoon ja rikollisuuteen pakottamista, tunnustetaan heikosti. Ihmiskaupan uhrien ja oikeudessa käsiteltyjen ihmiskauppatapausten pientä määrää voi selittää ainakin ihmiskauppatapausten sekoittaminen muihin samankaltaisiin rikoksiin, kuten kiskonnantapaiseen työsyRJintään tai paritukseen. Ihmiskaupan tunnustamista vaikeuttaa myös se, että viranomaisilla ei välttämättä ole riittävästi tietoa ihmiskaupasta ja sen tunnusmerkeistä. (Kauranen 2018, 110.)

Ihmiskaupan uhreja tunnustetaan eri viranomaisissa ja järjestöissä. Vuonna 2022 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään uhreja ohjasi eniten Poliisi, Rikosuhripäivystys, Maahanmuuttovirasto ja vastaanottokeskukset. Moni uhri myös hakeutuu auttamisjärjestelmään itse ilman minkään organisaation palveluohjausta. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023h.) Kuitenkin vuonna 2020 Rikosuhripäivystyksen, Pro-Tukipisteen, Pakolaisneuvonnan ja Monika-Naiset liiton tunnustamista ihmiskaupan uhreista noin 30 prosenttia ei halunnut hakeutua ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Noin 18 prosenttia uhreista ei halunnut viedä ihmiskauppaan liittyvää asiaansa eteenpäin ollenkaan. Näin ollen on todennäköistä, että heidän tilanteensa rikoksen uhrina ei tullut minkään viranomaisen tietoon. (Roth & Luhtasaari 2021, 19.)

5 Tutkimusasetelma

Tämä opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksessa tehdään tutkimusta jo aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista. Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden arvioida ja kehittää olemassa olevia teorioita, kuvailla tiettyä laajaa asiakokonaisuutta kattavasti, tunnistaa ongelmia, rakentaa uusia teorioita sekä kuvata teorioiden historiallista kehitystä. Katsauksessa tuotetaan uutta tietoa tekemällä johtopäätöksiä valmiina olevista korkealaatuisista tutkimusaineistoista. Vaikka suomenkielisenä terminä ”katsaus” voi johtaa harhaan viittaamalla pintapuoliseen tutkimusten vilkaisuun ja yhteenvedon tekemiseen, kirjallisuuskatsaus on paljon enemmän kuin pelkkä yleiskatsaus aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Se on täsmällinen ja systemaattinen tutkimusmenetelmä, joka tulee olla toistettavissa ja jonka täytyy sisältää kriittistä arviointia. (Salminen 2023.) Kirjallisuuskatsaus ei myöskään tarkoita pelkästään aikaisemmissa tutkimuksissa olevan tiedon kokoamista yhteen, vaan se sisältää myös tutkimuksissa tehtyjen oletusten kyseenalaistamisen, sellaisten väitteiden kyseenalaistamisen, joiden tueksi ei ole esitetty todisteita, eri tutkijoiden tekemien havaintojen vertaamista keskenään sekä tutkimusten arviointia (Bell & Waters 2018, 125).

Kirjallisuuskatsauksen tyypit jaotellaan usein karkeasti kolmeen katsaustyyppiin, joita kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lisäksi ovat systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on eksplisiittisen tutkimuksen kautta kerätty yhteenvedo, jossa tunnistetaan ja kriittisesti arvioidaan tehtyjä tutkimuksia, sekä kerätään ja analysoidaan kyseisistä tutkimuksista saatuja tietoja (Kangasniemi ym. 2013, 293; Snyder 2019, 334). Meta-analyysi jaetaan kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen meta-analyysiin, joista jälkimmäinen sisältää sekä metasynteesin että metayhteenvedon (Salminen 2023). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi ovat menetelminä tarkempia ja rajatumppia kuin kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jota käsittelemme tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Tutkimusmenetelmän valinta perustuu tutkimuksen tarkoitukseen tai tehtävään. Valintaa tukee jo aikaisemmin tehtyjen tutkimusten lukeminen ja niiden kriittinen tarkastelu sekä perehtyminen metodikirjallisuuteen, ja tutkijan tulee valita sellainen tutkimusmenetelmä, jonka lähestymistapa tuo parhaiten vastauksia tutkimusongelmiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137.) Tässä opinnäytetyössä tarkoituksenamme oli kuvata ihmiskaupan ilmenemistä Suomessa sekä kuvailla ihmiskaupan uhriksi joutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Vastauksia tutkimusongelmaamme on mahdollista saada kerätyistä tilastoista ja jo aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista, ja tästä syystä koimme kirjallisuuskatsauksen olevan pätevin tutkimusmenetelmä opinnäytetyössämme. Tässä luvussa kuvailemme tutkimuksemme vaiheita tutkimuskysymyksistä aineiston valitsemiseen, kuvailun rakentamiseen ja lopuksi tuotetun tuloksen tarkastelemiseen.

5.1 Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvaileva eli traditionaalinen kirjallisuuskatsaus on säännöiltään väljempi verrattuna muihin kirjallisuuskatsauksen tyypeihin. Aineiston käyttö on vapaampaa ja laajempaa ilman tarkkoja metodisia sääntöjä. Myöskään tutkimuskysymysten ei kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarvitse olla yhtä tarkkoja kuin muissa kirjallisuuskatsaustyypeissä. (Salminen 2023.) Usein kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla etsitään tietoa siitä, mitä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä jo tiedetään ja mitkä ovat ilmiön keskeiset käsitteet. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista löytää uusia ja erilaisia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön sekä tunnistaa, vahvistaa tai kyseenalaistaa aikaisempien tutkimusten teorioita ja kysymyksiä kyseisestä ilmiöstä. (Kangasniemi ym. 2013, 294.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jaetaan kolmeen eri muotoon, joita ovat narratiivinen, kartoittava ja integroiva katsaus (Salminen 2023).

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on metodisesti kevyin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muoto ja sen avulla pystytään muodostamaan laaja kuvaus käsiteltävästä aiheesta (Salminen 2023). Narratiivisen katsauksen avulla pyritään ymmärtämään ilmiötä ja kuvata mitä ilmiöstä jo tiedetään sekä ilmiön keskinäiset käsitteet ja niiden suhteet toisiinsa (Vilkkä 2023, luku 1.2). Narratiivinen katsaus jaetaan kolmeen eri toteuttamistapaan. Ensimmäinen niistä on toimituksellinen katsaus, jolla tarkoitetaan julkaisun toimittajan suorittamaa, suppeaa ja lyhyttä kirjallisuuskatsausta, joka antaa teoreettista tukea julkaisussa käsiteltävälle teemalle. Toinen narratiivisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamistapa on kommentoiva katsaus, jonka tarkoituksena on herättää keskustelua, ja näin ollen katsauksen objektiivisuus jää usein kommentoivassa katsauksessa toteutumatta. Kolmas ja yleisimmin käytetty narratiivisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamistavoista on yleiskatsaus. Kyseessä on laajempi prosessi, jossa analyysimuotona käytetyn kuvailevan synteessin avulla tehdään ytimekäs ja johdonmukainen tiivistelmä aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista. (Salminen 2023.)

Kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineistona toimii niin aikaisemmin tehdyt tutkimukset kuin myös muut ilmiötä käsittelevät lähteet. Kartoittavassa katsauksessa tarkastellaan asiantuntijakäsityksiä, käsitteiden välisiä suhteita sekä kirjallisuutta. Tämän kirjallisuuskatsauksen muodon avulla pystytään tunnistamaan ja analysoimaan tutkimusten keskeisiä tietoaukkoja sekä selventämään tutkimuskirjallisuuden määritelmiä ja käsitteitä. Kyseessä on suhteellisen uusi, kehittämistä vaille oleva kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muoto, jonka tarkoitus, prosessi, termit ja raportointi odottavat vielä vakiintumistaan. Kartoittavan kirjallisuuskatsauksen menetelmä muistuttaa narratiivista katsausta, ja on verrattavissa myös systemaattiseen katsaukseen. (Salminen 2023.)

Kolmas kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muoto eli integroiva kirjallisuuskatsaus kuvaa tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti ja tuottaa uutta tietoa jo aikaisemmin tutkitusta aiheesta. Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen verrattuna integroiva katsaus ei ole tutkimusaineiston

seulonnan suhteen yhtä tarkka ja valikoiva, jonka vuoksi menetelmän avulla pystytään tarjoamaan laajempi kuva tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä käsittelevästä kirjallisuudesta. (Salminen 2023.) Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston hakeminen ei usein ole systemaattista, ja tutkimuksen kohteena voivat olla niin tutkimusartikkelit, kirjat kuin muutkin julkaistut tekstit. Integroivan kirjallisuuskatsauksen ei kuulu olla kuvaileva tai historiallinen, vaan sen tulisi luoda uusi käsitteellinen teoria tai kehys. Vaikka integroiva katsaus antaa tutkijoille laajat mahdollisuudet toteuttaa katsaus monella eri tavalla, tässäkin tutkimusmenetelmässä tutkijoiden täytyy olla avoimia integroivan katsauksen tutkimusprosessista ja millä perusteilla tutkimusartikkelit valittiin. (Snyder 2019, 334-336.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessi jaetaan neljään vaiheeseen, joita ovat tutkimuskysymysten muodostaminen, tutkimusaineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen sekä tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston valintaa, ja kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmään kuuluu aineiston valitsemisen ja analyysin tekeminen osittain samanaikaisesti. Aineistoksi valitaan manuaalisilla hauilla tieteellisistä julkaisuista tai elektronisista tieteellisistä tietokannoista sellaisia aikaisempia tutkimuksia, jotka vastaavat täsmällisesti, kritisoivasti tai avaavasti tutkimuskysymyksiin, ja joiden avulla tutkittavaa aihetta voidaan tarkastella tarkoituksenmukaisesti ja ilmiölähtöisesti suhteessa tutkimuskysymyksiin. Lisäksi kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on mahdollista käyttää muitakin aineistoja kuin tutkimuksia, mikäli niistä saa vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aineiston valinta voidaan suorittaa joko implisiittisesti, jolloin aineiston hankintaan käytettyjä tietokantoja tai sisäänotto- ja arviointikriteereitä ei raportoida erikseen, tai eksplisiittisesti, jolloin aineiston haku-prosessi ja valinta kuvataan tutkimukseen yksityiskohtaisesti. (Kangasniemi ym. 2013, 294-296.) Tässä opinnäytetyössä käytimme eksplisiittistä aineiston valintaa lisätäksemme tutkimuksen luotettavuutta ja toistettavuutta.

Kuvailun rakentamisen vaihe sisältää tutkimusaineiston tietojen kriittistä analysoimista, syntetisoimista sekä yhdistämistä jäsentyneeksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena ei ole tiivistää, siteerata tai referoida valitun tutkimusaineiston sisältöä, vaan tehdä vertailua aineiston sisäisesti, analysoida olemassa olevan tiedon vahvuuksia ja heikkouksia sekä tehdä laajempia päätelmiä. (Kangasniemi ym. 2013, 296.) Aineiston sisältö pelkistetään, teemoitellaan ja luokitellaan aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Tämä tutkimuksen vaihe sisältää elementtejä useista laadullisista aineiston analyysimenetelmistä, mutta tärkeintä on kuitenkin synteessin luominen hakemalla aineistosta tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kannalta merkityksellistä tietoa (Kangasniemi ym. 2013, 296-297). Analyysissa onkin tärkeää keskittyä ainoastaan niihin aiheisiin, jotka vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Lopulta tehdystä tutkimuksesta kirjoitetaan tulosten tarkastelu, jossa tutkimusta pohditaan sekä sisällöllisesti että menetelmällisesti, sekä arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja etiikkaa. Tässä vaiheessa tutkimuksesta saadut keskeiset tulokset kootaan tiivistetysti yhteen ja niitä vertaillaan suhteessa aikaisempiin teorioihin. (Kangasniemi ym. 2013, 297.)

5.2 Tutkimuskysymykset

Ensimmäinen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaihe on tutkimuskysymysten asettaminen, ja näihin asetettuihin kysymyksiin tutkimuksessa pyritään vastaamaan. Tutkimuskysymykset ohjaavat koko tutkimusprosessia ja näin ollen ne ovat tutkimuksessa keskeisiä tekijöitä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset ovat usein kysymysten muodossa, ja niissä kysytään *miten* tai *minkälainen* jokin tietty asia on. (Kangasniemi ym. 2013, 294-295; Hirsjärvi ym. 2009, 129). On mahdollista, että tutkimuksen edetessä tutkimusongelma muuttuu (Hirsjärvi ym. 2009, 126), tutkimuskysymyksiä tarkennetaan tai ne muotoillaan uudelleen säilyttämällä kuitenkin alkuperäinen tutkimusongelma. Tutkimuskysymyksen täsmällinen ja tarkka rajaaminen mahdollistaa ilmiön syvällisen tarkastelun, mutta toisaalta väljä tutkimuskysymys antaa mahdollisuuden tarkastella tutkittavana olevaa ilmiötä monista eri näkökulmista (Kangasniemi ym. 2013, 295).

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista ihmiskauppaa Suomessa tapahtuu?
2. Miten Suomessa tunnistetut uhrit ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi?

Tutkimuskysymykset valikoituivat opinnäytetyön tilaajalta saamamme työn aiheen pohjalta. Alun perin tarkoituksenamme oli tutkia naisia ihmiskaupan uhreina sekä naisiin kohdistuvan ihmiskaupan tilannetta Suomessa. Alustavassa tiedonhaussa kuitenkin huomasimme, ettei kyseisestä aiheesta löytynyt tarpeeksi aineistoa kirjallisuuskatsauksen toteuttamiseksi, joten päätimme laajentaa aihetta käsittelemään yleisesti Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän puolivuotiskatsauksen (2023) mukaan Suomessa tunnistetuista ja auttamisjärjestelmän piiriin saapuneista ihmiskaupan uhreista suurin osa ei ole Suomen kansalaisia, joten koimme tärkeäksi käsitellä uhrikeskeisestä näkökulmasta myös ihmiskaupan uhriksi joutumisen prosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

5.3 Aineiston valitseminen

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineisto valitaan vastaamaan aikaisemmin asetettuun tutkimuskysymykseen. Aineiston valinnan vaiheessa painottuu menetelmän aineistolähtöisyys ja ymmärtämiseen pyrkivä luonne. Tutkimuskysymyksen laajuus määrää sen, kuinka laajasti aineistoa tulee olla. Aineiston valinnan voi erottaa kahteen toisistaan hieman eroavaan prosessiin: aineiston implisiittiseen ja eksplisiittiseen valintaan. Molemmissa prosesseissa aineisto valitaan asianmukaisista tieteellisistä lähteistä, mutta niiden erot näkyvät valintaprosessin systemaattisuudessa ja raportointitavassa. Näin ollen eksplisiittinen tapa muistuttaa osittain systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aineiston hakua, mutta kuvaileva kirjallisuuskatsaus kuitenkin sallii poikkeamaan tiukkaan rajatusta hakuprosessista, mikäli se auttaa löytämään tutkimuskysymykseen vastaavaa aineistoa. (Kangasniemi ym. 2013.) Hyödynsimme opinnäytetyössä sekä

systemaattista aineistohakua että kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarjoamaa joustavuutta aineiston valinnassa. Systemaattinen aineistohaku on kuvailtu liitteessä 1. Luotettavan aineiston löytämiseksi käytimme aineistohaussa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen asteittaista haku- ja valintaprosessia. Aineiston täydentämiseksi käytimme myös manuaalista hakua, jonka toteutimme tarkastelemalla systemaattisen aineistohaun tutkimusartikkeleiden lähdeviittauksia sekä Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin (HEUNI) julkaisuja heidän verkkosivuillaan.

Finkin malli jakaa kirjallisuuskatsauksen seitsemään vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on tutkimuskysymyksen asettaminen. Vaiheet 2-5 koskevat systemaattista aineiston hakua ja valintaa. Toinen vaihe on tietokantojen valinta aineistohakua varten. (Salminen 2011, 10.) Tietokantojen valinnassa pohdimme, mitkä tietokannoista tarjoaisivat sosiaali- ja rikosseuraamusalaan liittyviä artikkeleita. Käytimme aineistohaussa kolmea eri artikkelitietokantaa: ProQuest Central, EBSCOhost ja SageJournals. Näiden lisäksi käytimme aineistohakuun Laurea-ammattikorkeakoulun Finna-tiedonhakupalvelua sekä luotettavia viranomaislähteitä Valtoa ja Julkaria. Koska valitsimme aineistohakuun useita tietokantoja, saimme tutkimusartikkeleita monipuolisesti eri tieteenaloilta.

Aineistohaun kolmannessa vaiheessa valitaan hakusanat. Huolellinen hakusanojen valinta auttaa rajaamaan hakutuloksia niin, että haun tulokset olisivat oleellisia tutkimuskysymystä ajatellen. (Salminen 2011, 10.) Aineistohaussa käytetyt hakusanat tulee perustua opinnäytetyölle asetetuissa tutkimuskysymyksissä käytetyistä käsitteistä (Vilkkä 2023, luku 2.1). Tutkimuskysymystemme pohjalta tärkeitä haussa käytettyjä termejä olivat 'ihmiskauppa', 'Suomi', 'uhriksi joutuminen' sekä 'riskitekijät'. Englanninkielistä hakua varten käänsimme käyttämämme termit englanniksi ja otimme haussa huomioon myös erilaiset ihmiskaupan muodot, joita käytimme osassa hauista lähitermeinä termin 'ihmiskauppa' sijaan. Muodostimme hakulauseet siten, että ensimmäinen hakusana oli 'ihmiskauppa' tai jokin tietty ihmiskaupan muoto, ja toinen hakusana oli 'Suomi' tai 'Finland' riippuen siitä, millä kielellä haku tehtiin. Jos hakulauseessa oli kolme eri hakusanaa, kolmas hakusana liittyi uhriksi joutumiseen tai riskitekijöihin. Hakutermit esitellään tarkemmin taulukossa 1.

Ihmiskauppa	Suomi	Uhriksi joutuminen	Riskitekijät
Human trafficking	Finland	Victimization	Risk factors
Forced Labor			
Forced Marriage			
Prostitution			
Sexual exploitation			

Taulukko 1: Hakutermit

Aineiston hakuprosessissa käytimme Boolean logiikkaa, jossa käytetään AND-, OR- ja NOT-operaattoreita tarkentamaan hakua niin, että haussa saadut tulokset vastaisivat paremmin tutkimuskysymyksiin. Boolean logiikan mukaan AND-operaattori ottaa hakuun mukaan molemmat hakusanat ja NOT-operaattori rajaa hausta pois kyseisen hakusanan sisältämät tutkimukset. Vastanaiden jälkeen otetaan käyttöön samankaltaiset termit yhdistävä OR-operaattori. (Vilka 2023, luku 2.1) Tutkimusta varten pohdimme useita eri hakusanoja ja niiden yhdistelmiä. Ennen virallista aineistohakua kokeilimme hakusanoja ja niiden yhdistelmiä testihaussa. Testihaussa kävi ilmi, että parhaat tulokset syntyivät yhdistämällä kaksi tai kolme hakusanaa hakulauseeksi käyttämällä Boolean operaattoria AND hakusanojen välissä.

Aineiston seulonta tapahtuu Finkin mallin neljännessä ja viidennessä vaiheessa. Neljäs vaihe sisältää käytännön seulan, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, minkä kielistä aineistoa valitaan ja kuinka pitkältä ajanjaksolta aineistoa kelpuutetaan. Tämän jälkeen haettu aineisto seulotaan metodologisessa mielessä eli arvioidaan hakutulokset siten, että jäljelle jää mahdollisimman laadukas ja relevantti aineisto kirjallisuuskatsauksen kannalta. (Salminen 2011, 10.) Aineiston kieleen ja julkaisuajankohtaan liittyen teimme rajaukset siten, että aineiston täytyi olla joko suomen- tai englanninkielinen ja julkaisuajankohdan tuli olla välillä 2013-2024. Julkaisuajankohdan rajaus määrittyi opinnäytetyön tilaajan toiveen mukaisesti. Lisäksi käytännön rajauksena oli se, että aineiston tuli olla maksuton. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistoksi voi valita menetelmiltään hyvin erilaisia tutkimuksia (Kangasniemi ym. 2013), joten tässäkin opinnäytetyössä emme rajanneet aineistoa menetelmän perusteella, vaan seulonta tapahtui aineiston laadukkuutta arvioimalla. Opinnäytetyöhön valitun aineiston tuli olla joko vertaisarvioitu julkaisu tai luotettava viranomaisjulkaisu. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit on määritelty taulukossa 2.

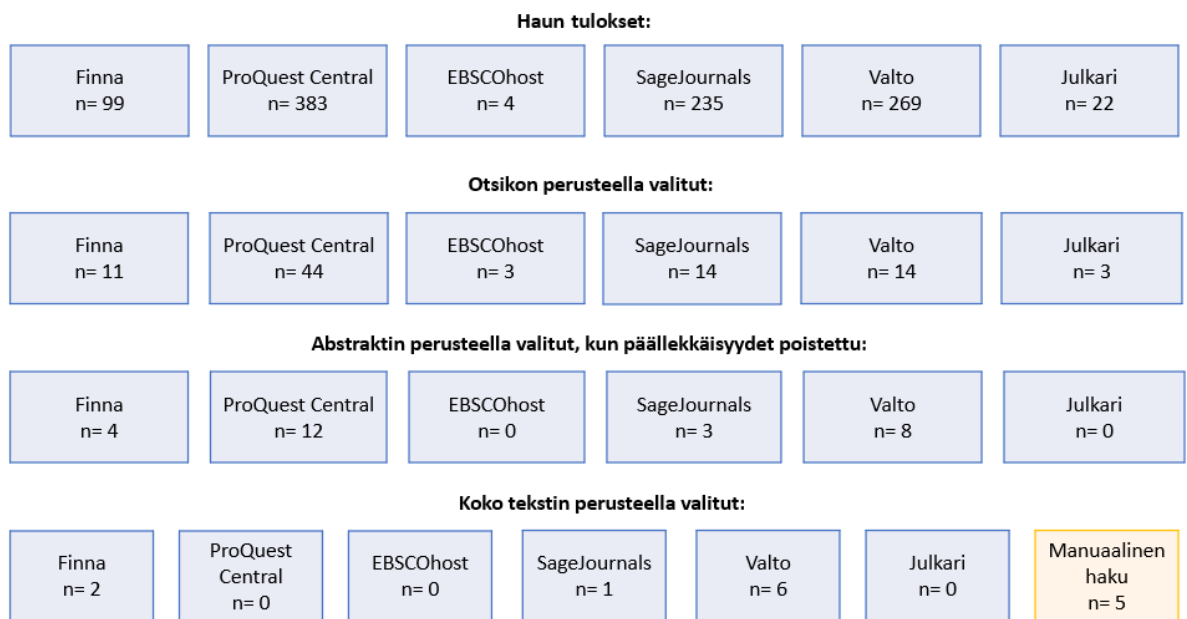
Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vuodesta 2013 vuoteen 2024 julkaistut aineistot	Aineisto on julkaistu ennen vuotta 2013
Aineisto käsittelee Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa	Aineisto ei käsittele Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa
Aineisto käsittelee ihmiskaupan uhriksi joutumista	Aineisto ei käsittele ihmiskaupan uhriksi joutumista
Aineisto vastaa ainakin yhteen tutkimuskysymykseen	Aineisto ei vastaa yhteenkään tutkimuskysymykseen
Aineisto on vertaisarvioitu tai luotettava viranomaisjulkaisu	Aineistoa ei ole vertaisarvioitu tai se ei ole luotettavan viranomaisen julkaisema
Aineisto on maksuton	Aineiston lukeminen vaatii maksun
Aineisto on englannin- tai suomenkielinen	Aineisto on kirjoitettu muulla kuin englannin tai suomen kielellä

Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Mahdollisuus rajausten asettamiseen aineistojen hakuvaiheessa vaihteli tietokannan mukaan, mikä lisäsi manuaalisen rajauksen ja seulonnan määrää. Finnassa oli mahdollista rajata ainoastaan julkaisuvuosi, mutta ProQuest Centralissa sekä EBSCOhostissa haun rajauksiin asetettiin julkaisuvuoden lisäksi se, että julkaisujen täytyy olla luettavissa kokonaan ja niiden täytyy olla vertaisarvioituja. ProQuest Centralissa rajattiin tulosten kieleksi englanti, sillä muuten tuloksissa oli paljon muilla kielillä kirjoitettuja artikkeleita. Lisäksi ProQuest Centralissa rajasimme osan hauista siten, että ihmiskauppaan liittyvän hakusanan tuli esiintyä otsikossa. SageJournalissa julkaistut artikkelit ovat kaikki vertaisarvioituja, eikä sitä voinut erikseen asettaa haun rajaukseksi, joten rajasimme tulokset tutkimusartikkeleihin sekä siihen, että niiden tulee olla kokonaan luettavissa. Valtioneuvoston julkaisuarkistossa Valtossa sekä sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuarkistossa Julkarissa oli mahdollista hakea pelkästään hakusanoilla ilman tarkempia rajauksia, ja näissä tietokannoissa haun tuloksista karsittiin manuaalisesti liian vanhat eli ennen vuotta 2013 julkaistut julkaisut.

Haun jälkeen kävimme yksitellen läpi kaikki tuloksiksi tulleet artikkelit, ja valitsimme niistä otsikoiden perusteella osuvimmat. Suurin osa hakujen tuloksista eivät käsitelleet ihmiskauppaa lainkaan, ja jo tässä vaiheessa merkittävä osa tuloksista tulleista artikkeleista karsiutui pois.

Kun olimme valinneet otsikoiden perusteella osuvimmat tulokset tarkasteluun, luimme valittujen artikkeleiden abstraktit läpi ja karsimme niiden perusteella pois sellaiset artikkelit, joiden emme tulkinneet vastaavan tutkimuskysymykseemme. Tässä vaiheessa myös tunnistimme päällekkäisyydet otsikon perusteella valituissa artikkeleissa, ja rajasimme ne pois. Otsikon sekä abstraktin perusteella valittujen artikkeleiden lisäksi seuraavaan vaiheeseen eli tekstin perusteella valitsemiseen otettiin mukaan myös sellaiset artikkelit, jotka eivät kuuluneet hyväksytyihin tai hylättyihin artikkeleihin, vaan niiden soveltuvuus opinnäytetyön aineistoksi oli meille vielä epäselvää. Aineistojen seulonnassa huomio tulee kiinnittää valittujen aineistojen sisältöön sekä siihen, miten ne vastaavat tutkimuskysymykseen (Vilka 2023, luku 2.2). Viimeisenä luimme kaikki abstraktin perusteella valitut sekä vielä epäselvät artikkelit läpi, ja tekstin sisällön perusteella joko hylkäsimme tai hyväksyimme artikkelit aineistoiksi. Aineistohaun prosessi on kuvattu kuviossa 1. Lopulta aineistoon valikoitui yhteensä 14 tutkimusartikkelia, selvitystä ja raporttia, jotka on koottu tutkijan taulukkoon (Liite 2).

Kuvio 1: Aineiston systemaattinen haku

Aineistohaussa artikkeleita lukiessamme huomasimme, että tuloksista oli hyvin hankala löytää sellaisia englanninkielisiä ja ulkomailla tehtyjä tutkimusartikkeleita, jotka olisivat käsitelleet Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa. Myös suomalaisia tutkimusartikkeleita oli systemaattisen aineistohaun kautta haastavaa löytää. Valtossa tehdyn aineistohaun kautta löytyi useita ihmiskauppaa käsitteleviä julkaisuja, joista kuitenkin suuri osa olivat selvityksiä, päätöksiä tai julkaisuja säännösten soveltamiskäytännöistä. Tutkimusartikkeleiden vähyyden vuoksi valitsimme tutkimuksemme tueksi aineistoon myös selvityksiä sekä raportteja, joita pidimme luotettavina viranomaisjulkaisuuksina. Koska opinnäytetyömme tutkimuskysymykset käsittelevät Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa, koimme tarpeelliseksi ottaa aineistoon mukaan myös nämä

luotettavien suomalaisten viranomaisten julkaisemat selvitykset ja raportit, jotka sisältävät merkittävää tietoa tutkimuskysymyksiimme nähden.

Tietokannoissa tehdyn systemaattisen aineistohaun lisäksi valitsimme aineistoa myös manuaalisen haun avulla. Tutustuimme sellaisiin artikkeleihin, joiden huomasimme toistuvan useamman kerran systemaattisen aineistohaun kautta saatujen artikkeleiden lähteissä, ja jotka vaikuttivat vastaavan tutkimuskysymyksiimme. Lisäksi tiesimme jo ennakkoon Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNin julkaiseen laajasti ihmiskauppaan liittyviä tutkimuksia, joissa käsitellään myös Suomessa tapahtuvaa ihmiskauppaa. Näin ollen luimme HEUNin verkkosivuilta löytyneitä tutkimuksia ja valitsimme niistä osuvimmat tutkimusaineistoon. Meillä oli myös tiedossa, että Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä julkaisee verkkosivuillaan vuosikatsauksen, joka sisältää tilastoja auttamisjärjestelmään saapuneista uhreista. Vuosikatsauksen sisältämät tilastot ja muut tiedot ovat oleellisia tutkimusaiheeseemme nähden ja siitä syystä valitsimme vuosikatsauksen mukaan tutkimusaineistoon.

5.4 Kuvailun rakentaminen

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa seuraava vaihe on kuvailun rakentaminen, joka käynnistyy jo aineiston valinnan aikana. Tässä vaiheessa tutkimusaineistosta saaduista tiedoista pyritään aineiston kriittisen analyysin avulla luomaan kokonaisuus, joka vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin sekä esittää uusia johtopäätöksiä ja tulkintoja. Tarkoituksena ei ole referoida aineistoksi valittuja tekstejä tai tiivistää alkuperäisaineistoja yhdeksi kokonaisuudeksi. Kuvailun rakentaminen onnistuu luomalla analyysin avulla synteesi tutkimuksen aineistosta löydetyistä ja tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisistä tekijöistä, ja ryhmittelemällä ne kokonaisuuksiksi. Kuvailu voi edetä eri tavoin, esimerkiksi teemoittain, kategorioittain tai kronologisessa järjestyksessä. (Kangasniemi ym. 2013.)

Sisältöanalyysi vaatii tutkittavana olevan ilmiön sekä valitun tutkimusaineiston kokonaisvaltaisen ymmärtämisen ja tuntemisen. Yleensä kirjallisuuskatsauksissa aineiston analyysi toteutetaan induktiivisesti eli aineistoon perustuvana päättelynä. Yksi aineistosta löytyvien havaintojen yhdistämisen tapa on teema-analyysi, jota käytämme tässä kirjallisuuskatsauksessa. Teema-analyysissa yhdistellään aineistoa määrittelemällä tutkimuksista yksittäisiä teemoja ja pohtimalla, miten ne liittyvät toisiinsa, sekä millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia aineistossa on eri teemoihin liittyen. (Vilka 2023, luku 3.1.)

Analyysivaiheessa luimme aineistomme huolellisesti läpi tutkimuskysymyksiimme peilaten. Teimme muistiinpanot kaikista sellaisista kohdista, jotka vastasivat asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Aineistoa lukiessa sisällöstä oli helppoa tunnistaa usein toistuvia teemoja, kuten uhrien riski- ja haavoittuvuustekijät, hyväksikäyttäjän keinot uhrin määräysvallassa pitämiseen sekä uhriksi joutumisen kokemuksia. Tunnistamiemme teemojen pohjalta loimme

teemoittelutaulukon (Liite 3), jossa esittelemme analyysivaiheessa aineiston sisällön perusteella luomamme alaluokat, yläluokat sekä pääluokat.

5.5 Tulosten tarkasteleminen

Viimeinen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaihe on tulosten tarkastelu. Tässä vaiheessa käsitellään kirjallisuuskatsauksessa saatuja keskeisiä tuloksia vertailemalla niitä suhteessa laajempaan teoreettiseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tulososuudessa pohditaan tutkimuksen sisältöä sekä siinä käytettyjä menetelmiä, kuten myös tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. (Kangasniemi ym. 2013.)

Sen lisäksi, että kirjallisuuskatsauksessa pyritään luomaan johdonmukainen kokonaisuus ja laaja yleiskuva tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, sen avulla pystytään myös tunnistamaan aineiston välisiä ristiriitoja, aukkoja sekä lisätutkimuksen tarvetta aiheeseen liittyen (Vilka 2023, 1.2). Tarpeet jatkotutkimukselle, mahdolliset tulevaisuuden haasteet sekä tehdyt johtopäätökset esitellään tulosten tarkasteluosassa. Johtopäätökset ja niissä esitetyt väitteet täytyy perustella, ja niiden tulee olla yhdenmukaisia valitun aineiston kritiikin kanssa, jotta johtopäätöksiä voidaan pitää luotettavina. (Kangasniemi ym. 2013.)

Tulosten tarkastelussa olennaista on tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi, jotka ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa koko tutkimusprosessin ajan. Läpinäkyvä ja johdonmukainen eteneminen läpi tutkimuksen osaltaan parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. (Kangasniemi ym. 2013.) Etenkin tutkimukseen valitun aineiston laatua tulee arvioida ja valintojen tarkoituksenmukaisuus perustella, jotta tutkimuksen luotettavuus ei heikkene. Kirjallisuuskatsauksessa tieteellisen työskentelyn tulee olla aina rehellistä ja huolellista, ja valittujen tiedonhankintamenetelmien ja tutkimusmenetelmien tulee perustua oman alan kirjallisuuteen ja tietolähteisiin. Koska kirjallisuuskatsaus perustuu toisten henkilöiden tekemien tutkimusten analysointiin ja arviointiin, se tulee toteuttaa aiempia tutkimuksia ja niiden tekijöitä kunnioittaen. Eettinen toiminta vaatii tutkijoilta keskittymistä laadunarviointiin ja läpinäkyvyyteen, sekä myös pyrkimystä uuteen tietoon koko tutkimusprosessin ajan. (Vilka 2023, 3.2.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastelimme tutkimuksen tuloksia analyysivaiheessa tekemämme teemoittelun pohjalta. Tulososiossa käsitelimme tutkimusaineistosta löytämiämme vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja kuvailimme aineistosta saamiamme tietoja tutkittavaan ilmiöön liittyen. Johtopäätöksissä vertailimme tutkimuksen tuloksia aikaisemmin opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsiteltyyn tietoon, etsimme niiden välisiä yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia ja pohdimme syitä mahdollisille ristiriidoille.

5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Koska kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmänä väljä, eettisyys korostuu tutkimuksen eri vaiheiden raportoinnissa sekä tutkijan tekemissä valinnoissa. Tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta voidaan parantaa johdonmukaisuutta ja avoimuutta noudattaen tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin saakka. Luotettavuutta arvioidessa keskeiseksi tekijäksi nousee se, että tutkimuskysymys on esitelty selkeästi ja se on myös perusteltu teoreettisesti. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi taas heikentää se, että tutkijalla on aineistoja valitessa tarkoitushakuisuus, jota ei ole raportoitu, tai puolestaan se, että tutkimukseen valittu kirjallisuus liittyy heikosti teoreettiseen taustaan. Kirjallisuuskatsausta saattaa rajoittaa myös liian yksipuolinen ja valikoiva tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013.)

Opinnäytetyössä tavoittelimme rehellisyyttä ja johdonmukaisuutta läpi koko tutkimusprosessin. Jokaisessa vaiheessa pyrimme perustelemaan tekemämme valinnat ja olemaan läpinäkyviä päätöksissämme. Kirjallisuuskatsauksemme luotettavuutta ja eettisyyttä lisätäksemme kuvasimme tekemiämme valintoja ja tutkimuksen etenemistä erilaisin taulukoin ja kuvioin. Perustelimme myös tutkimuskysymysten valinnat.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten toistettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2004, 216). Tutkimuksemme reliabiliteettia vahvistaa se, että tutkijoita on kaksi, jolloin pystyimme varmistamaan, että pääsemme samoihin tuloksiin esimerkiksi aineiston valinnassa ja sen analyysissa. Lisäksi toistettavuuden takaamiseksi suoritimme aineistohaun mahdollisimman läpinäkyvällä tavalla. Aineistohaun kaikki vaiheet kirjattiin ylös ja ne raportoitiin luvussa 5.3. Tutkimuksemme toistettavuutta voi heikentää se, että käytimme manuaalista hakua tutkimusaineistoa täydentääksemme. Pääosin aineisto valittiin kuitenkin systemaattisen aineistohaun menetelmin.

6 Kirjallisuuskatsauksen tulokset

Tässä luvussa raportoimme kirjallisuuskatsauksen tulokset. Kirjallisuuskatsauksen aineisto sisältää 14 ihmiskauppaa koskevaa vertaisarvioitua tutkimusartikkelia ja viranomaisten julkaisua, jotka valitsimme aineistoon tarkan seulonnan tuloksena. Aineistohaun vaiheet kerrotaan tarkemmin luvussa 5.3. Aineiston sisältö on teemoiteltu, ja tulososiossa käymme aineistosta esiin nousseita teemoja läpi liitteen 3 mukaisten luokkien avulla. Helpottaaksemme tulososion luotettavuutta olemme yhdistäneet eri Suomessa tapahtuvia ihmiskaupan muotoja ja niiden erityispiirteitä käsittelevät yläluokat 'työperäinen ihmiskauppa', 'seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa', 'pakkoavioliitto', 'rikollisuuteen pakottaminen' sekä myös lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan samaan alalukuun 6.1. Muut alaluvut käsittelevät ilmiötä teemoittelussa muodostuneiden yläluokkien mukaisesti.

6.1 Suomessa tapahtuva ihmiskauppa

Ihmiskauppa on piilorikollisuutta, ja tästä syystä ilmiön todellista laajuutta ja muotoja on mahdotonta kuvailla. Kaikki tiedot Suomessa tapahtuneesta ja tunnistetusta ihmiskaupasta perustuu eri viranomaisten, esimerkiksi poliisin, Rikosuhripäivystyksen tai turvakotien tunnistamiin ihmiskauppatapauksiin, eikä piiloon jäänyttä rikollisuutta ole mahdollista tutkimuksissa ja tilastoissa huomioida. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän julkaiseman vuoden 2023 vuosikatsauksen mukaan hakemukset auttamisjärjestelmän asiakkaaksi ovat lisääntyneet edellisvuosista. Tämän ei kuitenkaan voida päätellä johtuvan yksinomaan ihmiskaupan lisääntymisestä ilmiönä, vaan viranomaisten tehokkaampi uhrien tunnistaminen ja ohjaaminen auttamisjärjestelmän piiriin osaltaan lisää hakemusten määrää. Vuonna 2023 ilmi tulleista, Suomessa tapahtuneista 208 hyväksikäyttötapauksesta 107 uhria oli miehiä ja 101 naisia. Kaikista samana vuonna ilmi tulleiden tapausten uhreista 5 % oli Suomen kansalaisia, ja heistä jokaisen hyväksikäyttö oli tapahtunut Suomessa. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 3-8.) Kuitenkaan kaikki auttamisjärjestelmän piirissä olevat ihmiskaupan uhrit eivät ole kokeneet hyväksikäyttöä Suomessa. Hyväksikäyttö on voinut tapahtua toisessa maassa, josta uhri on ihmiskaupan seurauksena tai sitä paetessaan päätenyt Suomeen (Kervinen & Ollus 2019, 77).

Kaikista ihmiskaupan muodoista eniten Suomessa tunnistetaan työperäistä ihmiskauppaa. Vuoden 2023 loppuun mennessä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaista pakkotyön uhreja oli ollut yhteensä 612 henkeä, mikä on lähes kaksinkertainen määrä seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhrihin verrattuna, ja jopa 48 % kaikista tunnistetuista uhreista. Suurin osa pakkotyön uhreista on miehiä. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 7-11.) Eniten pakkotyötä tunnistetaan työvoimavaltaisilla matalapalkka-aloilla, joita ovat esimerkiksi siivous-, rakennus- ja ravintola-alat (Schoultz ym. 2023; Jokinen, Ollus & Pekkarinen 2022, 13). Kuitenkin vuonna 2023 ilmi tulleista pakkotyötapauksista yleisimmät alat olivat luonnontuotteiden poiminta sekä marjatilat (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 8). Yhteistä Suomessa tapahtuneissa pakkotyötapauksissa on uhreille maksettava huomattavan matala palkka, tai työskentely täysin ilman palkkaa. Usein työpäivät ovat pitkiä ja vapaapäiviä on huomattavan vähän, tai niitä ei ole ollenkaan. Uhrit ovat voineet joutua maksamaan Suomeen pääsemisestä sekä työpaikan saamisesta välitysmaksun, tai he jäävät työnantajalle velkaa esimerkiksi maahantulon järjestämisestä. (Jokinen ym. 2022, 43-45.) Työntekijät voivat joutua maksamaan työnantajalleen myös Suomessa majoittumisestaan kohtuuttoman suurta korvausta, mikäli he asuvat työnantajansa luona tai hänen järjestämissä tiloissa. Uhrin majoittaminen onkin usein osa ihmiskauppaa ja yksi tapa hyötyä uhrista taloudellisesti, sekä pitää hänet kontrollin alaisena. Usein majoitus on järjestetty asumiseen sopimattomaan tilaan tai ahtaisiin olosuhteisiin useiden muiden työntekijöiden kanssa. (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 15-16.) Suomessa tapahtuneissa pakkotyötapauksissa työntekijöiden majoittaminen voi tapahtua esimerkiksi työnantajien omissa kodeissa ja työpaikoilla esimerkiksi keittiöissä tai kellarissa, mutta myös esimerkiksi leireillä, joissa asumisolosuhteet ovat hyvin puutteelliset ja

jopa vaaralliset (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 16; Koivukari, Korkka-Knuts, Mahmood & Melander 2022, 78).

Toiseksi eniten Suomessa tunnistetaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhreja. Vuoden 2023 loppuun mennessä kaikista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaista 339 henkeä on ollut seksuaalisen hyväksikäytön uhreja, mikä on 26 % kaikista auttamisjärjestelmän asiakkaista. Seksuaalinen hyväksikäyttö on hyvin sukupuolittunut ilmiö, ja se kohdistuu useimmiten naisiin. Vuonna 2023 auttamisjärjestelmän piiriin tulleista seksuaalisen hyväksikäytön uhreista suurimman osan hyväksikäyttö on kuitenkin tapahtunut muualla kuin Suomessa. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 6-11). Tämä ihmiskaupan muoto perustuu uhrin pakottamiseen tai painostamiseen seksuaalipalveluiden myyntiin. Joissain tapauksissa hyväksikäyttöön liittyy myös rikollisuuteen, esimerkiksi huumausaineiden myyntiin pakottamista. (Pihlaja & Piipponen 2023, 16-25.) Hyväksikäytetty uhri on hyväksikäyttäjän eli rikosentekijän määräysvallan alainen, jolloin tekijä usein itse päättää uhrin tarjoamat seksuaalipalvelut, niiden hinnat sekä asiakkaiden määrät (Koivukari ym. 2022, 127). Ulkomaalaistaustaisten uhrien kohdalla tekijän suomen tai englannin kielen taito on yleensä parempi kuin uhrilla, jolloin tekijä usein laatii seksinmyynti-ilmoitukset lehteen tai verkkoon ja on itse yhteydessä seksin ostajiin uhrin sijaan (Melander & Mahmood 2022, 46). Seksuaalipalveluista uhrin ansaitsemat rahat tekijä pitää osittain tai täysin itsellään (Koivukari ym. 2022, 153). Yhdyntä ja siihen rinnastettavien seksuaalisten tekojen lisäksi ihmiskauppasäännöksessä tarkoitetuksi seksuaaliseksi hyväksikäytöksi on katsottu kuuluvan myös striptease- ja privaattiesitykset, sekä uhrin käyttäminen pornografian tuotannossa (Koivukari ym. 2022, 79). Oleellista kuitenkin on, että ihmiskaupan uhrin toiminta pyritään naamioimaan uhrin tahdon mukaiseksi, vapaaehtoiseksi seksin myymiseksi (Niemi & Aaltonen 2013, 85).

Vuoden 2023 loppuun mennessä kaikista ihmiskaupan auttamisjärjestelmän asiakkaista viidesosa on ollut pakkoavioliiton uhreja. Huomattava enemmistö pakkoavioliittoon joutuneista ihmiskaupan uhreista ovat tyttöjä ja naisia. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 7-11.) Pakkoavioliiton uhriksi on joutunut niin ulkomailla syntyneitä ja asuneita, kuten myös Suomessa syntyneitä tai jo ennen pakkoavioliittoa Suomeen toisesta maasta muuttaneita uhreja. On tapauksia, joissa Suomessa syntyneet uhrin on viety vanhempiansa kotimaahan avioitumaan perheen valitseman puolison kanssa. Avioitumisen jälkeen uusi puoliso on tullut perheen mukana perhesiteen perusteella Suomeen. Myös pidempään Suomessa asunut henkilö on käynyt toisessa maassa avioitumassa saman taustan omaavan pakkoavioliiton uhrin kanssa, ja tuonut tämän sitten Suomeen. Joissain tapauksissa pakkoavioituminen on tapahtunut toisessa maassa, minkä jälkeen molemmat osapuolet ovat yhdessä päätyneet Suomeen esimerkiksi turvapaikanhakijana. Pakkoavioliiton järjestäjinä toimivat usein uhrin perhe ja sukulaiset, ja monissa tapauksissa he uskovat toimivansa uhrin hyväksi. Pakkoavioliiton hyväksyttävyyttä yhteisön ja perheen keskuudessa lisää usein se, että niihin kuuluvat naiset ovat itse myös joutuneet pakkoavioliiton uhreiksi. (Pihlaja & Piipponen 2023, 16-21.)

Lapsiin kohdistuu samoja ihmiskaupan muotoja kuin aikuisiinkin. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuosikatsauksen (2023, 10) mukaan vuoden 2023 loppuun mennessä järjestelmässä oli 1287 uhria, joista lapsia oli 19 uhrien joukossa ja alaikäisenä järjestelmän piiriin otettuja uhreja 105. Useissa tapauksissa alaikäisiin uhreihin on kohdistettu useampaan eri ihmiskaupan muotoon kuuluvaa hyväksikäyttöä (Kervinen & Ollus 2019, 36). Alaikäisen uhrin hyväksikäyttäjä voi olla uhrille täysin tuntematon, mutta useimmissa tapauksissa ja eri hyväksikäytön muodoissa hyväksikäyttäjä on ollut uhrille jo entuudestaan tuttu henkilö. Tämä voi osaltaan haitata ihmiskaupan tunnistamista, sillä esimerkiksi perheen sisällä tapahtuvaa hyväksikäyttöä harvoin tunnistetaan ihmiskaupaksi, vaikka se täyttäisikin ihmiskaupan tunnusmerkistön. (Kervinen & Ollus 2019, 51-66.) Eniten alaikäiset joutuvat seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtuu niin prostituution pakottamisen muodossa sekä internetin välityksellä tapahtuvana hyväksikäyttönä. Myös rikollisuuteen pakottaminen on yleinen alaikäisten hyväksikäyttömuoto. Tämä korostuu etenkin lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla, jotka karkumatkoillaan ovat riippuvaisia muista henkilöistä ja esimerkiksi majapaikkaa vastaan varastavat tai tekevät huumausainerikoksia. (Kervinen & Ollus 2019, 96.) Näissä tapauksissa lapsi tai nuori voi pyrkiä selviytymään myös vastikkeellisen seksin avulla, eli seksiä vastaan he saavat esimerkiksi majoituksen, rahaa, päihteitä tai autokyydin (Kervinen & Ollus 2019, 54).

Sellaisia ihmiskaupan muotoja, jotka kohdistuvat ainoastaan alaikäisiin lapsiin, ovat laitton adoptio sekä lapsisotilaat. Laitton adoptio katsotaan ihmiskaupaksi, mikäli lasta hyväksikäytetään adoption jälkeen. Suomessa on tunnistettu muutamia tapauksia, joissa kyseessä on ollut laitton adoptio, mutta näissä tapauksissa ei ole ollut viitteitä lapsen hyväksikäytöstä. Myös lapsisotilaaksi joutuneita uhreja on Suomessa tunnistettu muutamia, mutta kaikki heistä ovat joutuneet uhreiksi ja pakotettu sotimaan muualla kuin Suomessa. (Kervinen & Ollus 2019, 70.)

6.2 Määräysvallassa pitäminen

Ihmiskaupassa tekijä voi käyttää useita eri keinoja uhrin kontrolloimiseen ja määräysvallassa pitämiseen. Tekijän uhriin kohdistama kontrollointi voi olla psykologista sekä fyysistä. Myös henkinen väkivalta sekä fyysinen väkivalta tai sillä uhkailu ovat yleisiä keinoja pitää uhri määräysvallassa. (Pihlaja & Piipponen 2023, 16). Hyväksikäyttötilanne rajoittaa aina uhrin toimijuutta ja näin ollen uhri ei ole vapaa päättämään omista asioistaan. On olemassa tekijöitä, jotka altistavat uhrin hyväksikäytölle sekä vaikeuttavat hyväksikäyttötilanteesta irtaantumista. Näitä ovat esimerkiksi uhrin kielitaidon puuttuminen ja epätietoisuus omista oikeuksista. (Viuhko 2019, 82.) Kielitaidon puuttuminen aiheuttaa ongelmia esimerkiksi silloin, kun ulkomaalaistaustaisen työntekijän tulisi allekirjoittaa työsopimus, vaikka hän ei ymmärrä suomea tai englantia (Ollus, Jokinen & Joutsen 2013, 66). Uhrien vapautta rajoittavaksi tekijäksi katsotaan myös heikko tai olematon tietämys suomalaisesta yhteiskunnasta ja maan lainsäädännöstä (Koivukari ym. 2022, 91). Hyväksikäyttäjä voi tällöin antaa uhrille väärää tietoa hänen

oikeuksistaan. Lisäksi uhri ei välttämättä tunnista ihmiskauppatilannetta, sillä vaikka hänen olosuhteensa tulkitaan Suomessa riistoksi, hänen kotimaassaan samat olosuhteet saattavat olla täysin hyväksyttävät. (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 26.)

Toisinaan uhrin eivät tunnista tilannetta ihmiskaupaksi, koska rikosentekijä on onnistunut luomaan riittävän vahvan luottamussuhteen tai tekijän uhuriin kohdistama kontrolli ei ole ollut fyysistä. Tilanne on saattanut tuntua uhrista ensin tasavertaiselta ja turvalliselta, mutta muuttunut kuitenkin ajan kuluessa ihmiskaupaksi luokiteltavaksi hyväksikäytöksi. (Pihlaja & Piipponen 2023, 20-21.) Uhri voi luottaa tekijään myös sen perusteella, että uhri mieltää tekijän turvalliseksi esimerkiksi sukulaisuus- tai tuttavuussuhteen perusteella (Kervinen & Ollus 2019, 23). Ulkomaalaistaustaiset uhrin usein pelkäävät Suomen viranomaisia tai eivät luota heihin tarpeeksi paljastaakseen ihmiskauppatilannetta (Viuhko 2019, 81; Koskenoja ym. 2018, 26). Uhri on saattanut itse syyllistyä rikokseen tai hän kokee häpeää uhriksi joutumisesta, jolloin viranomaisten puoleen kääntyminen vaikeutuu. Lisäksi rikosentekijä on voinut saada uhrin uskomaan, että viranomaiset poistavat uhrin maasta. (Koskenoja ym. 2018, 26 & 190.)

Viranomaiset ovat paljastaneet erilaisia työntekijöiden majoittamiseen liittyviä väärinkäytöksiä. Majoittamisen avulla on saatu työntekijöitä työnantajan määräysvallan alaiseksi. Ihmiskaupan uhri saattaa majoittua hyväksikäyttäjänsä tai tämän tuttavien luona taikka sellaisissa tiloissa, jotka loukkaavat ihmisarvoa ja ovat asumiskelvottomia. Kun uhri majoitus on järjestetty niin, että hän on tekijästä riippuvaisessa asemassa, hyväksikäyttötilanteesta irtaantuminen vaikeutuu. (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 15-16.) Uhrien vapautta on rajoitettu rikosentekijöiden toimesta myös takavarikoimalla uhrien matkustusasiakirjat (Koskenoja ym. 2018, 38).

Ihmiskaupan uhri kokee usein taloudellista ahdinkoa, jota hyväksikäyttäjät hyödyntävät (Pihlaja & Piipponen 2023, 21). Uhri voidaan saattaa velkavankeuteen esimerkiksi perimällä sakkoja, kun uhri ei käyttäydy halutulla tavalla tai vaatimalla suurilla korvauksilla matkan järjestämisestä Suomeen (Viuhko 2019, 74; Koskenoja ym. 2018, 38). Työperäisen ihmiskaupan uhrin joutunut henkilö on saattanut jopa maksaa pelkäästä työpaikan saamisesta välitysmaksun tai muunlaisen laittoman maksun (Jokinen ym. 2022, 7). Uhreilta voidaan periä suuria rahamääriä majoittamisesta, vaikka majoittumisen olosuhteet ovat heikot. Eri ihmiskaupan muotoihin saattaa yhdistyä myös benefit fraud -tyyppistä hyväksikäyttöä eli hyväksikäyttäjä väärinkäyttää uhrin kautta yhteiskunnan tukijärjestelmiä. (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 15; Pihlaja & Piipponen 2023, 39.) Uhrien kontrolloiminen ja taloudellinen hyväksikäyttö voi tarkoittaa sitäkin, että heidän maksuvälineensä takavarikoitetaan ja hyväksikäyttäjällä on pääsy heidän pankkitililleen (Ollus ym. 2013, 105).

Ihmiskaupan uhrin määräysvallassa pitämiseen voi liittyä fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa (Viuhko 2019, 24). Suomessa tapahtuviin ihmiskaupparikoksiin ei kuitenkaan aina liity uhrin

koskemattomuutta rikkovaa väkivaltaa, vaan useimmiten tekijät kohdistavat uhriin psykologista kontrollia ja vallankäyttöä (Kervinen & Ollus 2019, 9). Usein tekijä tietoisesti yrittää eristää uhria ympäröivästä yhteiskunnasta (Koskenoja ym. 2018, 38). Suomessa tapahtuvassa ihmiskaupassa usein fyysisen eristämisen sijaan tekijä eristää uhria yhteiskunnasta kieltämällä tai rajoittamalla yhteydenpitoa muihin ihmisiin sekä vieraannuttamalla uhria omasta perheestään ja lähipiiristään. Ulkomaalaistaustaisia ihmiskaupan uhreja on eristetty suomalaisesta yhteiskunnasta siten, että tekijä on saanut heidät uskomaan, että suomalaiset suhtautuvat negatiivisesti maahanmuuttajiin. Tekijät ovat myös pyrkineet estämään uhreja oppimasta suomen kieltä, jotta he eivät pystyisi kommunikoimaan paikallisten kanssa ja oppimaan oikeuksistaan Suomessa. (Ollus ym. 2013. 283-284.) Määräysvaltaan ottaminen ja määräysvallassa pitäminen saattaa myös tapahtua saattamalla uhri päihderiippuvaiseksi, jolloin päihderiippuvuus vaikeuttaa uhrin irtaantumista hyväksikäyttötilanteesta (Koskenoja ym. 2018, 75).

Ihmiskaupan uhrien kontrollointiin liittyy usein uhkailua. Uhka saattaa liittyä työpaikan tai asunnon menettämiseen. (Ollus ym. 2013, 280; Jokinen ym. 2022, 45.) Tekijät uhkaavat väkivallalla sekä uhreja että heidän läheisiään saadakseen uhrin toimimaan haluamallaan tavalla (Viuhko 2019, 74; Koskenoja ym. 2018, 36). Vakavaa väkivallan uhkaa on erityisesti tapauksissa, joihin liittyy myös rikoksiin pakottamista tai järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa (Pihlaja & Piipponen 2023, 25). Ulkomaalaistaustaisia uhreja voidaan usein uhata oleskeluluvan menettämällä ja maasta poistamisella (Koskenoja ym. 2018, 38). Velkavankeuteen saatetut uhrin saattavat puolestaan kokea taloudellista uhkaa siitä, etteivät he tule vapautumaan velastaan (Koi-vukari ym. 2022, 93). Pakkoavioliittotapauksiin liittyy merkittävästi kunniaväkivallan uhka sekä uhka siitä, että uhri menettäisi lastensa huoltajuuden. Hyväksikäyttävät puoliset voivat usein pitää uhrin määräysvallassaan uskottelemalla uhrille, että mikäli hän haluaa avioeron, hyväksikäyttävälle puolisolle myönnettäisiin yksinhuoltajuus automaattisesti. (Pihlaja & Piipponen 2023, 24.)

6.3 Riski- ja haavoittuvuustekijät

Hyväksikäytölle altistavia tekijöitä on useita. Näitä ovat muun muassa päihderiippuvuus, mielen terveyden haasteet sekä aikaisemmat hyväksikäytön kokemukset ja traumat. Uhriksi joutuneilla on usein kokemuksia ylisukupolvisesta väkivallasta ja vaikeista kotioiloista, jolloin omien rajojen asettaminen voi olla vaikeaa. Aikaisemmat hyväksikäytön kokemukset saattavat vaikuttaa myös siten, että niiden vuoksi uhri ei välttämättä edes tunnista tilannetta hyväksikäytöksi tai ihmiskaupaksi. (Pihlaja & Piipponen 2023, 21 & 55-68.) Haavoittuvuutta lisää myös nuori ikä (Viuhko 2019, 82). Lapsilla ja nuorilla erityisesti epävakaa perhetilanne, hatkaaminen eli luvaton poissaolo lastensuojelulaitoksesta sekä turvapaikanhakijana Suomeen ilman huoltajaa saapuminen lisää heidän riskiään joutua hyväksikäytön uhriksi. Alaikäisten uhrien osalta seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhriksi joutumiselle erityisen alttiita ovat

päihteitä käyttävien ja mielenterveyden haasteista kärsivien lisäksi lievästi kehitysvammaiset tytöt. (Kervinen & Ollus 2019, 43-56.)

Kehitysvamman tai -viiveen lisäksi ihmiskaupan uhriksi joutumisen haavoittuvuustekijöitä ovat oppimisvaikeudet sekä luku- ja kirjoitustaidon puuttuminen. Tuomioistuinratkaisuihin on katsottu uhrin ja tekijän välisen suhteen olevan epätasa-arvoinen sekä uhrin olevan helpommin johdateltavissa, kun uhrilla on ollut kehitysviivettä tai oppimisvaikeuksia. (Koivukari ym. 2022, 32 & 124; Melander & Mahmood 2022, 57.) Ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä hyväksikäyttölanteelle altistavia tekijöitä on suomen tai ruotsin kielen osaamattomuus sekä luku- ja kirjoitustaidottomuus. Nämä tekijät vaikeuttavat integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja lisäävät syrjäytymisen riskiä. (Koskenoja ym. 2018, 120.)

Ulkomailta Suomeen saapuneet työntekijät eivät usein tiedä omia oikeuksiaan, Suomen työlainsäädäntöä tai työnantajan velvollisuuksia. He eivät myöskään tiedä, mistä hakea apua, kun he ovat tulleet hyväksikäytetyksi. (Ollus ym. 2013, 142; Pekkarinen ym. 2021, 16.) Tämä asettaa heidät työmarkkinoilla haavoittuvaan asemaan ja työnantajat saattavat hyväksikäyttää heitä saavuttaakseen taloudellista etua. Kohonnut riski joutua ihmiskaupan uhriksi on varsinkin sellaisilla henkilöillä, jotka ovat Suomessa ilman oleskeluoikeutta. (Jokinen ym. 2022, 7 & 19.) Haavoittuvuutta ja turvattomuutta ulkomaalaistaustaisilla lisää myös se, että heidän taloudellinen tilanteensa kotimaassa on ollut heikko tai he kokevat vastuukseen ja velvollisuutekseen tukea kotimaahan jäänyttä perhettään taloudellisesti (Pihlaja & Piipponen 2023, 21; Koivukari ym. 2022, 72).

6.4 Uhrin ja tekijän välinen suhde

Huomioitavaa ihmiskaupan uhrin ja hyväksikäyttäjän välisessä suhteessa on se, että suhde on usein hyvin eriarvoinen. Hyväksikäyttäjällä on usein uhria enemmän rahaa sekä yhteiskunnallista tietoa ja taitoa toimia hyväksikäyttömaassa. Näin ollen hyväksikäyttäjällä on kyky ja mahdollisuus hallita uhria. Erityisesti niissä tapauksissa, joissa hyväksikäyttäjä on entuudestaan uhrille tuttu henkilö, hänen on helpompi rakentaa luottamuksellinen suhde uhrin kanssa ja sen avulla saada uhri kontrollinsa alaiseksi. Suomessa tapahtuvassa ihmiskaupassa hyväksikäytön taustalla voivat olla niin uhrille entuudestaan tutut tai tuntemattomat yksittäiset toimijat, kuin myös järjestäytyneet rikollisryhmät. Kuten uhrinkin, myös hyväksikäyttäjät edustavat eri sukupuolia, ikää, sosiaalisia taustoja sekä etnisiä alkuperiä. Useimmissa tapauksissa hyväksikäyttäjät ovat uhrien tuttuja, sukulaisia, ystäviä tai jopa kumppaneita. Kantasuomalaisiin kohdistuvassa ihmiskaupassa myös tekijät ovat usein kantasuomalaisia, kuten myös ulkomaalaistaustaisiin uhreihin kohdistuvan ihmiskaupan tekijät ovat useimmiten uhrien kanssa samoista taustoista, vaikka hyväksikäyttö tapahtuisikin Suomessa. Hyväksikäyttäjillä ja uhreilla on siis useissa tapauksissa sama etninen tausta, mutta tämä ei tietenkään käy toteen kaikissa ihmiskauppata-pauksissa. (Viuhko 2019, 77-80.)

Järjestäytyneiden rikollisryhmien kohdalla korostuu vakava väkivallan uhka (Pihlaja & Piipponen 2023, 25). Tämä osaltaan estää uhreja ottamasta yhteyttä viranomaisiin, tai he eivät pelkansa vuoksi uskalla tehdä asiasta rikosilmoitusta. Järjestäytyneen rikollisuuden osuutta ihmiskauppatapauksissa on myös hankala selvittää, eivätkä suomalaiset tuomioistuimet usein arvioi hyväksikäyttäjien kuulumista järjestäytyneisiin rikollisryhmiin. Suomessa ihmiskauppaan syylistyy enemmän yksittäiset toimijat ja heidän verkostonsa, kuin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvat ammattimaiset rikolliset. Tästä huolimatta hyväksikäyttö on aina erittäin vakavaa ja vahingollista ihmiskaupan uhrille. (Viuhko 2019, 78.)

Työntekijän ja työnantajan läheinen suhde, esimerkiksi sukulaisuussuhde, on omiaan lisäämään työntekijän riippuvuutta ja alttiutta hyväksikäytölle. Esimerkiksi Suomessa toimivien etnisten ravintoloiden työntekijät ovat monissa tapauksissa omistajien sukulaisia, tuttavina tai samalta kylältä heidän kotimaastaan. Suomessa on tunnistettu tapauksia, joissa tällainen rekrytointityyli on johtanut pakkotyön tunnusmerkistön täyttämään hyväksikäyttöön. (Ollus ym. 2013, 69-70.) Tällaisissa tapauksissa ulkomailta tulleet työntekijät työskentelevät joko heidän sukulaisensa tai muuten ennalta tutun henkilön yrityksessä, ja asuvat työnantajan omistamissa tiloissa. Tuttu työnantaja saattaa myös ottaa työntekijän passin ja kertoa pitävänsä sen turvassa, vaikka todellisuudessa kyseessä on kontrolloinnin keino. (Ollus 2016, 31.) Työnantaja ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole uhrille ennalta tuttu, vaan kyseessä voi olla esimerkiksi täysin normaalisti alkanut työsuhde, joka on hiljalleen työnantajan toimesta johtanut ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttäviin olosuhteisiin (Pihlaja & Piipponen 2023, 22).

Myös parisuhde tai ystävyysuhteet voivat johtaa ihmiskauppatilanteeseen. Näissä tapauksissa tekijä käyttää hyväkseen uhrin luottamusta ja heidän välistä läheistä suhdetta. Uhrin voi olla hankalaa tunnistaa ja ymmärtää, että esimerkiksi oman puolison toiminta täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön, vaikka häneen olisi kohdistunut puolison suunnalta vakavaa väkivaltaa tai esimerkiksi seksipalveluiden myyntiin pakottamista. Useimmiten uhreja hyväksikäyttää heidän oma puolisonsa pakkoavioliittotapauksissa sekä muussa seksuaaliväkivaltaan pohjautuvassa ihmiskaupassa. Kun hyväksikäyttäjänä on uhrin puoliso, myös lasten tai niiden huoltajuuden menettämisen pelko osaltaan estää uhrin kertomasta hyväksikäytöstä. (Pihlaja & Piipponen 2023, 22-24.) Myös uhrin omat vanhemmat tai muut sukulaiset voivat käyttää heitä hyväkseen monin eri tavoin. Vanhempien ja sukulaisten rooli erityisesti uhrin pakkoavioliittoon saattamisessa on usein suuri, mutta vanhempi voi myös esimerkiksi myydä omaa lastaan seksuaalisesti hyväksikäytettäväksi muille aikuisille (Kervinen & Ollus 2019, 51).

Ihmiskaupan uhrin on hankalampaa tunnistaa itsekään joutuneensa hyväksikäytetyksi, mikäli hyväksikäyttäjä on uhrille entuudestaan tuttu ja uhri on kokenut henkilön luotettavaksi. Etenkin alaikäisten, seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien kohdalla korostuu hyväksikäyttäjän ja uhrin läheinen suhde, sillä hyväksikäyttäjiä ovat olleet niin poikaystävät, omat kaveriporukat tai läheisen ja luottamuksellisen suhteen lapsen rakentanut aikuinen. (Pihlaja

& Piipponen 2023, 68.) Alaikäisten kohdalla huomioitavaa on myös lastensuojelulaitoksista hatkaavat eli luvatta poistuvat nuoret, jotka voivat haavoittuvan asemansa vuoksi joutua ihmiskaupan tunnusmerkit täyttävän hyväksikäytön uhriksi. Nuorilla on usein tiedossa henkilöitä, jotka majoittavat hatkassa olevia nuoria. Näissä tilanteissa nuoret voivat tulla esimerkiksi seksuaalisesti hyväksikäytetyksi tai pakotetuksi rikollisuuteen, kuten huumeiden välittämiseen, vastineeksi heille tarjotusta majoituksesta, ruoasta tai päihteistä. (Kervinen & Ollus, 2019, 56.)

6.5 Uhriksi joutuminen

Ihmiskaupan uhriksi joutumiseen liittyy monesti velkaantuminen. Suomessa on paljastunut lukuisia tapauksia, joissa ulkomailta Suomeen tulevien työntekijöiden tulee maksaa kohtuuttomia maksuja työpaikan saamisesta. Työntekijät joutuvat ottamaan lainoja, jotta he voisivat kustantaa työpaikan saamisesta aiheutuvat kulut. Tällaisissa tapauksissa työntekijän riski joutua hyväksikäytetyksi on kohonnut, sillä hän on velkaa työnantajalleen jo saapuessaan Suomeen. On myös yleistä, että työntekijä lainaa rahaa perheeltään tai ystäviltään. Kun työntekijä on velkaa työnantajalleen tai lähipiirilleen, he saattavat olla valmiita työskentelemään erittäin heikoissa olosuhteissa maksaakseen velkansa takaisin tai he saattavat joutua pakotetuksi työskentelemään maksaakseen velan. Velkasuhteeseen on saatettu myös kielteisen oleskelulupapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita, jotka ovat kielteisestä päätöksestä huolimatta halukkaita jäämään Suomeen. Tähän ryhmään kuuluvat voivat joutua maksamaan työpaikan saamisesta tai työskentelemään ilmaiseksi ennen kuin heille tehdään työsopimus. Lisäksi he voivat joutua suostumaan alhaisempaan palkkaan tai maksamaan osan palkasta takaisin korvatakseen työnantajalle työn saamisesta ja mahdollisesti myös työluvan hakemisesta aiheutuneista kustannuksista. (Ollus ym. 2013, 20 & 75-80.) Velkaa voidaan kerryttää Suomeen saapuville työntekijöille myös esimerkiksi matkakuluista ja majoituksesta (Koskenoja ym. 2018, 38). Myös alaikäiset joutuvat uhriksi velkaantumisen kautta. Eriyisen haavoittuvaisia ovat nuoret, jotka hatkaavat lastensuojelulaitoksista. Etenkin silloin, kun nuorella on päihdeongelma, hän saattaa majoittua päihteitä käyttävien aikuisten luona. Sekä päihteistä että majoituksesta voidaan periä maksua, jolloin nuori velkaantuu majoittajalle, joka puolestaan voi velan avulla kiristää nuorta tekoihin, joita nuori ei haluaisi tehdä. (Kervinen & Ollus 2019, 56.)

Luottamus ja uskollisuus ovat merkittäviä tekijöitä uhriksi joutumisen kannalta silloin, kun hyväksikäyttäjä on joku uhrille ennestään tuttu henkilö (Viuhko 2019, 80). Uhriksi joutuminen voi tapahtua uhrin huomaamatta, kun hyväksikäyttäjä ensin rakentaa turvalliselta tuntuvan luottamussuhteen, joka kuitenkin ajan myötä etenee ihmiskaupaksi luokiteltavaksi hyväksikäytöksi (Pihlaja & Piipponen 2023, 21). Lisäksi ihmiskaupan uhri on saattanut alun perin suostua vapaaehtoisesti työhön tai seksuaalipalvelujen myymiseen. Tilanne on kuitenkin saattanut ajan myötä muovautua vakavaksi hyväksikäytöksi, josta uhrin on ollut vaikea irtaantua. (Pihlaja & Piipponen 2023, 23; Pekkarinen ym. 2021, 16.) Vaikka työntekijät suostuisivatkin työhön vapaaehtoisesti, heitä kuitenkin saatetaan erehdyttää työsuhteen ehdoista, kuten työajoista ja

palkasta (Jokinen ym. 2022, 46; Ollus ym. 2013, 20). Uhria voidaan myös erehdyttää täysin valheellisin lupauksin. Uhrille esimerkiksi saatetaan tarjota töitä Suomesta, mutta Suomeen saapuessaan uhri joutuukin pakotetuksi prostituutioon. (Niemi & Aaltonen 2013, 102.)

Hyväksikäyttäjä voi saada uhrin toimimaan vasten tahtoaan kiristämällä häntä. Esimerkiksi uhri on saattanut lähettää hyväksikäyttäjälle alastonkuvia tai hyväksikäyttäjä on itse onnistunut hankkimaan uhrin yksityisyyttä loukkaavaa materiaalia, jolloin hyväksikäyttäjä voi käyttää materiaalia kiristyksen välineenä saadakseen uhrin hyväksikäyttösuhteeseen (Kervinen & Ollus 2019, 18; Pihlaja & Piipponen 2023, 22-23). Nigerianlaistaustaisten uhrien ihmiskauppakokemuksissa on toistunut puolestaan se, että heidät on veloitettu vannomaan niin sanottu voodoovala, jonka avulla uhreja on kiristetty ja peloteltu, kun heidän on haluttu käyttäytyvän hyväksikäyttäjän toiveiden mukaan. Uhrin ovat pelänneet, että valaa rikkoessaan heille tai heidän perheelleen kotimaassa tapahtuisi jotain paha, jonka vuoksi he ovat alistuneet hyväksikäyttäjiensä tahtoon. (Koskenoja ym. 2018, 37.) Kiristäminen on saattanut koskea myös työ- tai oleskelulupaa. Tekijä voi esimerkiksi kiristää työperäisen ihmiskaupan uhria sillä, että tekijä ei hae jatkoa uhrin työluvalle (Koivukari ym. 2022, 221). Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa puolestaan tekijä on voinut käyttää kiristyksen välineenä sitä, että ulkomaalainen uhri voidaan käännäyttää Suomesta seksin myynnin vuoksi (Niemi & Aaltonen 2013, 81). Lisäksi mikäli hyväksikäyttäjä majoittaa uhrin, asunnon menettämällä kiristäminen on keino kontrolloida uhria (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 16).

Tekijä saattaa painostaa tai uhata uhria väkivallalla, jotta saisi alistettua hänet hyväksikäyttöön. Painostus korostuu varsinkin pakkoavioliittotapauksissa, joissa painostukseen saattaa osallistua koko uhrin yhteisö sekä Suomessa että uhrin kotimaassa. Myös kunniaväkivallan uhka on merkittävä seikka, joka vaikeuttaa uhrin irtaantumista pakkoavioliitosta. (Pihlaja & Piipponen 2023, 20 & 43.) Työperäisessä ihmiskaupassa hyväksikäyttäjien on todettu käyttävän esimerkiksi uhkauksia oleskeluluvan menettämällä sekä väkivallalla uhkaamista (Koskenoja ym. 2018, 38). Lisäksi työperäisessä ihmiskaupassa esiintyy uhrien rekrytoimista sukulais- ja tuttavuussuhteiden avulla, mikä puolestaan saattaa lisätä häpeällä painostamista (Koivukari ym. 2022, 99). Joissakin ihmiskauppatapauksissa uhri on saatu ensin auttamaan rikoksessa tai käyttämään huumausaineita, jonka jälkeen uhria on kiinnijäämisen pelon avulla painostettu hyväksikäyttötilanteeseen (Pihlaja & Piipponen 2023, 23). Myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa esiintyy painostamista ja väkivallalla uhkaamista. Suomessa on tullut ilmi esimerkiksi tapauksia, joissa seurustelusuhte on muovautunut ihmiskaupaksi, kun tekijä on painostanut uhrin prostituutioon (Koivukari ym. 2022, 262).

Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään päätyneet turvapaikanhakijat ovat usein joutuneet uhriksi jossain muussa valtiossa kuin Suomessa. Uhriksi joutuminen on saattanut tapahtua uhrin kotimaassa tai matkalla Suomeen. (Koskenoja ym. 2018, 154.) Ihmiskaupan uhriksi joutuneista turvapaikanhakijoista suuri osa on nigerialaistaustaisia naisia, jotka olivat

joutuneet seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhriksi Etelä-Euroopassa. Useimmiten heidät oli värvätty valheellisten lupausten avulla. Värvääjä oli usein ollut joku uhrielle tuttu henkilö, joka oli luvannut opiskelu- tai työpaikkaa Euroopasta. (Koskenoja ym. 2018, 37.) Joidenkin ulkomailla uhriksi joutuneiden henkilöiden uskotaan myös joutuneen uudelleen ihmiskaupan uhriksi Suomessa, vaikka he olivat jo auttamisjärjestelmän piirissä (Koskenoja ym. 2018, 69).

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuoden 2023 vuosikatsauksen mukaan vuoden loppuun mennessä auttamisjärjestelmän asiakkaina oli yhteensä 77 eri kansalaisuutta. Eniten auttamisjärjestelmässä on tunnistettu irakilaisia, somalialaisia, afganistanilaisia sekä thaimaalaisia ihmiskaupan uhreja. Vuonna 2023 tunnistetuista 208 uhrista 39 % oli Thaimaan kansalaisuuden omaavia, mikä nosti merkittävästi thaimaalaisten osuutta kaikissa auttamisjärjestelmässä tunnistetuissa uhreissa. Jopa 73 % tunnistetuista uhreista olivat Suomessa joko oleskeluluvalla tai viisumilla, ja 12 % olivat vailla laillista oleskeluoikeutta. Suomen kansalaisia oli tullut auttamisjärjestelmän asiakkaiksi viidenneksi eniten muihin uhrien kansalaisuuksiin verrattuna. (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 8-11.)

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa vastaamme kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksiin ”Millaista ihmiskauppaa Suomessa tapahtuu?” ja ”Miten Suomessa tunnistetut uhrin ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi?”. Käymme läpi myös kirjallisuuskatsauksen tuloksia verraten niitä tietoperustassa esitelyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Kiinnitämme huomiota eroavaisuuksiin sekä yhtäläisyyksiin, joita tutkimuksen tuloksilla ja tietoperustalla on. Johtopäätöksissä korostetaan sekä tulosten että tietoperustan merkittävimpiä löydöksiä tutkimuskysymyksiä ajatellen. Lisäksi luvussa pohditaan hieman kirjallisuuskatsauksessa käytetyistä tutkimuksista nousseita kysymyksiä ja epäselvyyksiä.

Tämän opinnäytetyön tulososioista käy ilmi, että ihmiskauppatilanteet, hyväksikäytön ja kontrolloinnin keinot, uhrien taustat sekä uhrien ja tekijöiden väliset suhteet vaihtelevat hyvin paljon tapauksesta riippuen. Uhriksi joutuminen on vaiheittainen prosessi, joka voi tapahtua hyvin nopeasti tai lähes huomaamatta hitaasti. Ei siis ole mahdollista tehdä yhdenlaista johtopäätöstä saadaksemme vastauksen siihen, miten Suomessa tunnistetut uhrin ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi. Sen sijaan voimme tarkastella ihmiskaupan uhriksi joutumiseen vaikuttavia tekijöitä, joiden voidaan huomata toistuvan useammassa ihmiskauppatapauksessa.

7.1 Suomessa tunnistetut ihmiskaupan muodot

Tutkimuksen tuloksissa sekä tietoperustassa on hyvin yhtenäiset näkemykset Suomessa tunnistetuista ihmiskaupan muodoista sekä niiden yleisyydestä suhteessa toisiinsa.

Maailmanlaajuisesti naisten ja tyttöjen seksuaalinen hyväksikäyttö on havaituin ihmiskaupan muoto, mutta Suomessa tunnustetaan eniten työperäistä ihmiskauppaa, jonka uhreista suurin osa on miehiä. Niin tietoperustassa kuin tutkimustuloksissakin ihmiskaupan huomataan olevan tällä tavoin voimakkaasti sukupuolittunut ilmiö. (Kauranen 2018, 106; Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 7-11.) Tietoperustassa Jokinen ym. (2011, 50-51) kertoo työperäisen ihmiskaupan keskeisiksi elementeiksi työntekijään kohdistuvan väkivallan tai sillä uhkaamisen, uhrin liikkuvuuden rajoittamisen, uhrin velkavankeuteen saattamisen, alipalkkauksen tai palkatta työskentelyn, henkilötodistuksen ja matkustusasiakirjojen takavarikoimisen sekä viranomaisella uhkailun. Myös tutkimuksen tulososuudessa nämä samat asiat nousevat esiin yhteisinä Suomessa tunnistettujen työperäisten ihmiskauppatapausten elementteinä. Näiden lisäksi myös työperäisen ihmiskaupan uhrin majoittamista käsitellään tulososuudessa olennaisena osana ihmiskauppaa. Uhreilta voidaan periä kohtuuttoman suurta korvausta Suomessa järjestetystä majoituksesta ja majoittaminen on järjestetty epäinhimillisiin olosuhteisiin (Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 15-16).

Myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan osalta niin tietoperusta kuin tutkimustuloksetkin käsittelevät ilmiötä hyvin samankaltaisesti. Tietoperustassa Kaurasen (2018, 120) mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhria voidaan hyväksikäyttää muun muassa prostituutiossa, pornografian tuotannossa sekä työntekijänä hierontaliikkeissä ja erotiikkabaareissa. Tulososiossa myös Pihlajan ja Piipposen (2023, 17) mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa perustuu uhrin seksuaalipalveluiden myyntiin eli prostituutioon pakottamiseen tai painostamiseen. Niemen ja Aaltosen (2013, 85) selvityksen perusteella tulososiossa korostetaan, että olennaista seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvassa ihmiskaupassa on uhrin toiminnan tehokas naamioiminen vapaaehtoisuuteen perustuvaksi toiminnaksi, ja tämä osaltaan hankaloittaa seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan tunnistamista sekä sen erottamista prostituutiosta.

Koivukari ym. (2022, 205-208) käsittelevät tutkimuksessaan Suomen tuomioistuimien tulkintoja seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhrien toiminnan vapaaehtoisuudesta ja sen arvioinnista tuomioistuimissa. Tutkimuksen mukaan lähtöasetelmien samankaltaisuuksista ja selkeiden erottavien tekijöiden puutteesta huolimatta tuomiot vaihtelevat ihmiskaupan ja parituksen välillä. Rajanveto ihmiskaupan ja parituksen välillä on aineiston perusteella hyvin tulkinnanvaraista ja tuomioistuimesta riippuvaa, eikä selkeitä yhteisiä linjauksia ihmiskaupan ja parituksen erottamiseksi ole. On syytä pohtia, kuinka suuri merkitys selkeän ja yhtenäisen linjauksen puuttumisella ihmiskaupan ja parituksen erottaviin tekijöihin liittyen on Suomessa tunnistetun seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan vähäiseen määrään verrattuna työperäiseen ihmiskauppaan. Toki Koivukarin ym. mukaan tulkinnanvaraakaan löytyy myös työperäisen ihmiskaupan sekä kiskonnantapaisen työsyryjinnän välisessä rajanvedossa.

Niin tietoperustassa kuin myös tutkimuksen tuloksissa on todettu pakkoavioliiton uhreina olevan useimmiten tytöt ja naiset. Tietoperustassa mainitaan myös poikien ja miesten joutuvan pakkoavioliiton uhreiksi, mutta Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuoden 2023 vuosikat-sauksen mukaan kyseisenä vuonna auttamisjärjestelmän asiakkaaksi ei ole tullut yhtäkään mies-puolista pakkoavioliiton uhria. Pakkoavioliittojen osalta erityispiirteiksi nousevat siihen liitty-vät kulttuurilliset tekijät sekä uhrin suvun ja yhteisön merkitys, kuin myös oleskelulupien ta-voittelu pakkoavioliittojen avulla. Pihlajan ja Piipposen (2023, 16-18; 62) mukaan pakkoavioliit-tojen avulla pyritään saamaan oleskelulupa perhesiteen perusteella tapauksesta riippuen joko ulkomailla asuvalle pakkoavioliiton uhrille tai Suomessa asuvan uhrin toisessa maassa asuvalle puolisolle. Uhrin naittamista voidaan käyttää myös keinona saada uhrin ulkomailla asuville su-kulaisille oleskelulupa Suomeen. Perhesiteiden perusteella oleskeluluvat saaneilla uhreilla pelko perhesiteen katkeamisesta estää heitä hakeutumasta avun piiriin.

Tämän opinnäytetyön tietoperustassa ihmiskaupan muodoiksi luetellaan edellä mainittujen li-säksi myös rikolliseen toimintaan pakottaminen, kerjäämisessä hyväksikäyttö sekä elinkauppa. Näitä ihmiskaupan muotoja on kuitenkin tunnistettu auttamisjärjestelmässä hyvin vähän, eikä niitä näin ollen käsitellä tulososiossa juuri laisinkaan. Tutkimustuloksissa rikolliseen toimintaan pakottamista tuli ilmi lähtökohtaisesti alaikäisten ihmiskaupan uhrien kohdalla ja osana esimer-kiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tapauskokonaisuuksia. On todennä-köistä, että rikolliseen toimintaan pakotetut ja rikosoikeudellisen vastuukärajan ylittäneet uh-rit pelkäävät saavansa itse tuomion tekemistään rikoksista, eivätkä tästä syystä hakeudu avun piiriin. Myös tietoperustassa kuvailtua identiteettivarkauksiin sekä etuuspetoksiin liittyvää ih-miskauppaa (benefit fraud) käsitellään tuloksissa muiden ihmiskaupan muotojen yhteydessä yh-tenä kontrollin ja määräysvallassa pitämisen keinona.

Tutkimusaineistossa käsiteltiin Suomessa tunnistettuja ihmiskauppatapauksia useista eri läh-teistä saatujen tilastojen pohjalta, ja monissa tapauksissa uhriin on kohdennettu useita eri ihmiskaupan muotoja. Epäselväksi jää millaisina tämän kaltaiset tapaukset, joissa uhri on ko-kenut useaa ihmiskaupan muotoa, esiintyy tilastoissa. On mahdollista ja jopa todennäköistä, että ihmiskauppatapauksia koskevissa tilastoissa useammassa tapauksessa uhreina toistuvat sa-mat henkilöt. Toisaalta myös niissä tilastoissa, joissa käsitellään eri ihmiskaupan muotojen uh-rien määriä, on mahdollista, että yksittäiset uhrin on laskettu mukaan usean eri muodon uhreina tai vaihtoehtoisesti monenlaista ihmiskauppaa kokeneet uhrin lasketaan vain yhden ihmiskau-pan muodon tilastoihin. Useimmissa tutkimuksen aineistona käytetyissä artikkeleissa ja julkai-suissa ei eritelty, miten tämän kaltaisissa tilanteissa on tilastoinnin kohdalla menetelty.

7.2 Alaikäiset ihmiskaupan uhreina

Sekä tietoperustassa että tulososiossa korostetaan lasten kokevan kaikkia samoja ihmiskaupan muotoja kuin aikuisetkin. Vuoden 2023 lopussa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän 1287

tunnistetusta uhrista 19 oli lapsia ja 105 saapunut auttamisjärjestelmän piiriin alaikäisenä (Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023, 10). On kuitenkin huomioitava, että myös täysi-ikäisenä auttamisjärjestelmän piiriin otettujen ihmiskaupan uhrien hyväksikäyttö on voinut tapahtua uhrien vielä ollessa alaikäisiä. Näin ollen tätä auttamisjärjestelmän tilastoa ei voi olettaa kuvaavan Suomessa tunnistetun alaikäisiin kohdistuvan ihmiskaupan laajuutta.

Tuloksissa Kervisen ja Olluksen (2019, 36) mukaan alaikäisiin ja lapsiin kohdistuu usein samanaikaisesti monenlaista ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttävää hyväksikäyttöä. Tietoperustan mukaan Suomen osalta vuonna 2001 voimaan tullessa Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleis-sopimuksessa lapsityön pahimmiksi muodoiksi käsitetään muun muassa pakkotyö, lapsen tarjoaminen tai käyttäminen prostituutiossa ja pornografian tuotannossa sekä käyttäminen huumausaineiden tuotannossa ja kaupassa (HE 34/2004 vp). Kervisen ja Olluksen (2019, 96) mukaan Suomessa on tunnistettu juuri näitä edellä mainittuja alaikäisiin kohdistuneita ihmiskaupan muotoja. Kaikista eniten alaikäisiin kohdistuu seksuaalista hyväksikäyttöä, mutta myös rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttö esimerkiksi varkauksissa sekä huumausaineiden myynnissä ja kuljetuksessa on yleistä. Sen sijaan laitonta adoptiota tunnistetaan Suomessa hyvin vähän, ja Suomessa tunnistetut lapsisotilaaksi pakotetut uhrin ovat kaikissa tapauksissa joutuneet hyväksikäytetyiksi muissa maissa (Kervinen & Ollus 2019, 70).

Yleisesti tutkimusaineistossa käsitellyissä rikolliseen toimintaan pakottamiseen perustuvassa ihmiskaupassa kyse on ollut nimenomaan lapsiin kohdistuvasta toiminnasta. Tietoperustassa mainitaan, että alle 15-vuotiaat eivät ole Suomen lain mukaan vielä rikosoikeudellisessa vastuussa, ja tämän voidaan nähdä kannustavan hyväksikäyttäjiä pakottamaan tätä nuorempia lapsia rikolliseen toimintaan heidän puolestaan (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023g). Myös Kervinen ja Ollus (2019, 20) mainitsivat selvityksessään, että alle 15-vuotiaiden rikosoikeudellisen vastuun puuttuminen sekä lasten helpompi manipulointi voivat toimia motiivina heidän hyväksikäytölleen rikollisessa toiminnassa.

Alaikäisillä lapsilla ja nuorilla erityisiä riskitekijöitä ihmiskaupan uhriksi joutumiselle ovat ilman huoltajaa tai turvallista asumusta eläminen sekä päihderiippuvuus (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023g). Tulososiossa nostetaan esiin erityisesti lastensuojelulaitoksista hatkaavat lapset ja nuoret sekä ilman huoltajaa Suomeen saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat. Tällaisissa tilanteissa olevilla lapsilla ja nuorilla on erityinen riski joutua ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttävän hyväksikäytön uhreiksi. Alaikäiset voidaan esimerkiksi pakottaa seksiin tai rikolliseen toimintaan majapaikkaa, ruokaa tai päihteitä vastaan. (Kervinen & Ollus 2019, 43-56.)

7.3 Uhriksi joutumiseen vaikuttavat tekijät

Ihmiskaupan uhriksi joutumiseen vaikuttaa riski- ja haavoittuvuustekijät. Riski- ja haavoittuvuustekijöitä on moninaisia ja ne voivat liittyä uhrin terveydentilaan, menneisyyteen,

kehitystasoon, taloudelliseen asemaan tai ulkomaalaistaustaan. Tulososiossa ulkomaalaistaustaisilla, Suomessa uhriksi joutuneilla henkilöillä, riskitekijöiksi on tunnistettu kielitaidottomuutta, tietämättömyyttä omista oikeuksista ja Suomen lainsäädännöstä sekä luku- ja kirjoitustaidottomuutta (Koskenoja ym. 2018, 120; Pekkarinen ym. 2021, 16). Erityisen haavoittuvassa asemassa todettiin olevan niiden henkilöiden, jotka ovat Suomessa ilman oleskelulupaa (Jokinen ym. 2022, 19).

Tulososion mukaan uhriksi joutumiseen vaikuttavia terveydentilaan ja kehitystasoon liittyviä riskitekijöitä ovat päihdehäiriöt, mielenterveydelliset haasteet sekä kehitysvammat tai -viiveet (Pihlaja & Piipponen 2023, 55; Koivukari ym. 2022, 124). Lisäksi uhrin aikaisempien hyväksikäytön ja väkivallan kokemusten todettiin olevan riskitekijä uhriksi joutumiselle, sillä se saattaa muun muassa vaikeuttaa hyväksikäytön dynamiikan tunnistamista tai omien fyysisen koskemattomuuden rajojen asettamista. Haavoittuvuutta lisääviksi tekijöiksi tutkimustuloksissa tunnistettiin myös vähävaraisuus (Pihlaja & Piipponen 2023, 21.)

Tutkimustuloksissa tunnistetut riskitekijät vastasivat tietoperustassa esiteltyjä push-tekijöitä eli tekijöitä, jotka työntävät uhria ihmiskauppaa kohti. Näitä tekijöitä ovat muun muassa vähävaraisuus, kielimuuri, syrjäytyminen, mielenterveysongelmat sekä aikaisemmat hyväksikäytön ja väkivallan kokemukset (Chambers 2020, luku 1). Tutkimuksemme tuloksista poiketen Chambers (2020, luku 1) nimeää push-tekijäksi myös perheettömyyden. Tutkimuksessamme ei ollut viitteitä siitä, että perheettömyys vaikuttaisi ihmiskaupan uhriksi joutumiseen. Tuloksissa nousi kuitenkin esiin, että perhe saattaa liittyä ihmiskaupan uhriksi joutumiseen eri tavoin. Esimerkiksi pakkoavioliittotapauksissa uhrin vanhemmat ja sukulaiset osallistuvat usein uhrin painostukseen ja pakottamiseen, joten heillä on merkittävä rooli uhriksi joutumisessa. (Pihlaja & Piipponen 2023, 21; Kervinen & Ollus 2019, 51.) Uhrin haavoittuvuuden on todettu myös lisääntyneen, kun hän kokee velvollisuudekseen tukea kotimaahan jäänyttä vähävaraista perhettään tai hän on lainannut rahaa sukulaiselta Suomeen päästäkseen (Pihlaja & Piipponen 2023, 21; Pekkarinen ym. 2021, 16). Lisäksi osassa ihmiskauppatapauksista tekijä on uhrin sukulainen (Viuhko 2019, 77).

Uhrin ja tekijän välinen suhde on olennainen ihmiskaupan uhriksi joutumiseen liittyvä tekijä. Useimmiten Suomessa tapahtuvassa ihmiskaupassa tekijä onkin uhrin tuttu, ystävä, sukulainen tai kumppani, jolloin tekijän on helpompi saada uhri luottamaan itseensä ja lopulta saattaa hänet kontrollin alaiseksi (Viuhko 2019, 77). Tällaisissa tapauksissa ihmiskaupan uhri ei välttämättä edes ymmärrä joutuneensa hyväksikäytön kohteeksi (Pihlaja & Piipponen 2023, 22). Tuloksissa käy ilmi, että tekijänä saattaa olla myös uhrille tuntematon henkilö tai järjestäytynyt rikollisryhmä, mutta tekijät useimmiten ovat kuitenkin yksittäisiä toimijoita eivätkä he toimi osana järjestäytyntä rikollisuutta (Viuhko 2019, 78).

Tietoperustassa painottuu se, että ihmiskaupan uhri on usein yhteiskunnallisesti heikossa asemassa (Kauranen 2018, 106). Tämä vahvistuu tutkimustuloksissa, mutta tulososiossa piirtyy hie-man kokonaisvaltaisempi kuva uhriksi joutumiseen vaikuttavista asioista, koska myös tekijä huomioidaan. Viuhkon (2019, 77-80) mukaan tekijä on usein uhria varakkaampi sekä hänellä on tietoa ja taitoa toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Huomioitavaa on myös se, että Suomessa tapahtuvassa ihmiskaupassa tekijä usein hyväksikäyttää saman etnisen taustan omaavaa henkilöä, eli kantasuomalaisia uhreja hyväksikäyttää usein kantasuomalaiset tekijät ja ulkomaalais-taustaisia uhreja puolestaan hyväksikäyttää uhrien kanssa saman taustan omaavat tekijät. Tämä ei käy tietenkään toteen kaikissa tapauksissa, mutta ilmiö on yleinen.

7.4 Uhrin määräysvaltaan ottaminen ja siinä pitäminen

Opinnäytetyön tietoperustassa kerrotaan, kuinka rikosentekijät hyväksikäyttävät uhrien riski-tekijöiden aiheuttamaa haavoittuvaista tilaa (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023b). Tutkimuksen tuloksissa käy ilmi, että riskitekijät ovat myös samoja tekijöitä, jotka vaikeuttavat ihmiskaup-patilanteesta irtaantumista ja avun hakemista (Ollus 2016, 18). Näin ollen voidaan todeta, että uhrin määräysvaltaan ottaminen ja siinä pitäminen sisältää useita samoja elementtejä, vaikka ne ovatkin ihmiskaupan eri vaiheita.

Ihmiskaupan uhriksi joutuminen jaettiin tietoperustassa kolmeen eri vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat ihmiskaupan uhrin hankkiminen, uhrin siirtäminen paikkaan, jossa hyväksikäyttö tapahtuu ja viimeisenä vaiheena uhrin hyväksikäyttö kyseisessä paikassa. (Van Buren ym. 2021, 344.) Tutkimuksen tuloksissa todetaan, että uhrien hankkimiseen on käytetty muun muassa uhrin painostamista, väkivallalla uhkaamista, velkavankeuteen saattamista, luottamussuhteen raken-tamista ja kiristämistä (Ollus ym. 2013, 20; Pihlaja & Piipponen 2023, 21-23). Erilaiset velkaan-nuttamisen menetelmät korostuivat työperäisessä ihmiskaupassa, jossa työntekijältä saatettiin periä maksuja esimerkiksi matkakuluista tai majoituksesta (Koskenoja ym. 2018, 38). Painosta-minen puolestaan korostui erityisesti pakkoavioliittotapauksissa. Uhrin hankkiminen saatta-malla hänet päihderiippuvaiseksi tunnistettiin sekä tietoperustassa että tulososiossa (Koskenoja ym. 2018, 75; Chambers 2020, luku 1). Lisäksi tulososiossa kuitenkin todetaan, että ihmiskaupan uhri on saattanut suostua aluksi työhön tai seksuaalipalveluiden myymiseen vapaaehtoisesti, mutta tilanne on myöhemmin muovautunut ihmiskaupaksi (Pihlaja & Piipponen 2023, 21-23; Pekkarinen ym. 2021, 16).

Tietoperustan mukaan ihmiskaupan kaikkiin eri vaiheisiin liittyy huijaamista, pakottamista, ma-nipulointia ja harhaanjohtamista (Euroopan parlamentti 2023; Van Buren ym. 2021, 344). Tulo-sosiossa korostuivat erityisesti manipulointi ja hienovaraiset vallankäytön menetelmät. Kervi-sen ja Olluksen (2019, 9) mukaan Suomessa tapahtuvassa ihmiskaupassa useimmiten käytetään psykologista kontrollia ja vallankäyttöä, vakavan fyysisen väkivallan sijaan. Kun uhriin kohdis-tuva kontrolli ei ole fyysistä ja uhri luottaa tekijään, uhrin voi olla haastava tunnistaa

joutuneensa ihmiskaupan kohteeksi (Pihlaja & Piipponen 2023, 20). Huijaaminen ja harhaanjohtaminen esiintyi tulososiossa uhrin erehdyttämisenä. Aineistojen perusteella uhreja saatiin värvättyä muun muassa erehdyttämällä työsuhteen ehdoista tai huijaamalla työn todellisesta luonteesta (Ollus ym. 2013, 20; Niemi & Aaltonen 2013, 102). Tämä värväämisen menetelmä vetoaa erityisesti tietoperustassa esiteltyihin pull-tekijöihin eli tekijöihin, joiden avulla hyväksikäyttäjät usein houkuttelevat uhrin mukaan ihmiskauppaan. Pull-tekijöitä voi olla esimerkiksi lupaukset hyvistä työolosuhteista ja korkeammasta palkasta. (Chambers 2020, luku 1.)

Määräysvallassa pitämisen menetelmiksi tietoperustassa mainittiin uhrin liikkuvuuden rajoittaminen, uhkailu viranomaisille ilmiantamisella, työntekijän henkilöllisyystodistuksen takavarikoiminen sekä väkivalta ja sillä uhkaaminen (Jokinen ym. 2011, 50). Tutkimuksen tuloksissa näiden lisäksi nousi esiin, että uhrien yhteydenpitoa muihin ihmisiin rajoitetaan ja heitä myös aktiivisesti vieraannutetaan omasta perheestään ja lähipiiristään (Ollus ym. 2013, 283-284). Toisinaan hyväksikäyttäjä myös majoittaa uhrin, jolloin ihmiskauppatilanteesta irtaantuminen on vaikeaa. Uhrien vapautta rajoittaa myös se, että heillä on usein heikko tietämys suomalaisesta yhteiskunnasta ja lainsäädännöstä. Ihmiskaupan tekijä saattaa hyödyntää tätä antamalla uhreille väärää tietoa heidän oikeuksistaan. (Koivukari ym. 2022, 91; Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022, 26.) Näin ollen voidaan todeta, että harhaanjohtaminen ja manipulointi jatkuu edelleen uhrin hyväksikäytön vaiheessa, kuten tietoperustassa mainittiin.

8 Pohdinta

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyön prosessia, reflektoimme omaa ammatillista kehittämistä sekä tarkastelemme opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta. Pohdimme myös tutkimustemme tulosten hyödyllisyyttä sekä aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia. Opinnäytetyöprosessi vaati meiltä tutkijoina sujuvaa yhteistyötä sekä molemmille parhaiten sopivan työskentelytavan löytämistä. Vahva luottamus toistemme kykyihin ja taitoihin tehdä tutkimusta sekä kirjoittaa opinnäytetyötä toimi pohjana toimivalle yhteistyölle.

Koska molemmat meistä ovat tutkijoina kokemattomia, opinnäytetyön kirjoittaminen asetti toisinaan haasteita. Näissä tilanteissa käännyimme opinnäytetyömme ohjaajan sekä tilaajan edustajan puoleen saadaksemme varmuutta prosessin jatkamiseen. Myös meidän tutkijoiden toisillemme tarjoamamme tuki oli vastavuoroista sekä tärkeässä roolissa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Vaikka fyysisen välimatkamme sekä aikatauluhaasteiden vuoksi työskentelymme oli suurimmaksi osaksi itsenäistä, olimme aina tarvittaessa toistemme apuna pohtimassa hankalia asioita yhdessä sekä jaoimme aktiivisesti ideoita ja ajatuksia. Kehityimme prosessin aikana tutkijoina niin itsenäisesti työskentelyssä kuin myös yhteistyössä toisen henkilön kanssa.

Yksi tärkeimmistä motivoivista tekijöistä oli molempien tutkijoiden kiinnostus tutkittavana olevaa ilmiötä kohtaan. Ihmiskaupan uhrit ovat erityinen ryhmä, joka vaatii laajaa ja ammattitaitoista tukea. Tietoisuus ihmiskaupan monimuotoisuudesta ja erityispiirteistä toimii perustana oikeanlaisen avun tarjoamisessa. Toivomme opinnäytetyömme lisäävän tietoisuutta ihmiskaupasta sekä toisaalta myös herättävän lukijassa mielenkiintoa tutustua siihen liittyviin ilmiöihin tarkemmin.

8.1 Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointia

Opinnäytetyöprosessimme alkoi syyskuussa 2023, kun opinnäytetyön tilaaja ehdotti aihetta tutkittavaksi. Tätä ennen ajatuksenamme ei ollut tehdä opinnäytetyötä ihmiskaupasta, mutta kiinnostuimme kuitenkin aiheesta heti. Ennen opinnäytetyötä olimme molemmat käyneet kurssin ihmiskaupan tunnistamisesta rikosseuraamusalalla, mutta kummallakaan ei ollut laajaa tietämystä ihmiskaupasta. Opinnäytetyön aikana tietoisuutemme ihmiskaupasta ilmiönä syventyi todella paljon.

Opinnäytetyöprosessin alussa jännitimme, löydämmekö yhdessä molemmille toimivan työskentelytavan, sillä emme olleet tehneet aikaisemmin minkäänlaisia kirjoitustehtäviä yhdessä. Olimme kuitenkin heti yhtä mieltä siitä, että meistä molemmat kirjoittavat tekstiä tehokkaimmin itsenäisesti, ja näin ollen päätimme jakaa opinnäytetyön lukujen kirjoittamisen keskenämme. Teimme siis yhdessä vain kaikki opinnäytetyön kriittiset vaiheet, kuten aineistohaun sekä teemoittelun. Molemmat meistä myös luki läpi koko tutkimusaineiston. Pohdimme kaikkien lukujen sisältöjä yhdessä, mutta kirjoitustyön teimme itsenäisesti. Pidimme säännöllisesti videotapaamisia Teams-sovelluksen kautta, ja nämä sopimamme tapaamiset toimivat yleensä määräaikoina lukujen kirjoittamiselle. Tapaamisissa kävimme läpi yleisesti ajatuksia ja oivalluksia käsitteillä olevista aiheista, miten oman luvun kirjoittaminen onnistui sekä tarkistimme vielä toistemme tekstit virheiden varalta. Selvitimme myös yhdessä mahdollisesti epäselviksi jääneitä asioita, sekä mitä seuraavassa vaiheessa meidän täytyy tehdä ja mikä työnjakomme on. Pidimme jatkuvasti huolen siitä, että me molemmat olimme ajan tasalla opinnäytetyön tilanteesta ja ymmärsimme mitä meidän tulee seuraavaksi tehdä. Yhteistyömme sujui moitteettomasti eikä haasteita sen suhteen ilmennyt.

Opinnäytetyöprosessin aikana törmäsimme kuitenkin muihin haasteisiin. Koska meistä molemmat ovat tutkijoina kokemattomia, myös kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä oli meille tuntematon ja vaati paljon aiheiseen paneutumista. Yksi stressiä aiheuttanut vaihe opinnäytetyössä oli, kun aineistohaku ei tuottanutkaan odottamaamme tulosta, vaan pelkkien tutkimusten sijaan täydensimme aineistoa erilaisilla katsauksilla ja selvityksillä. Tässä tilanteessa saimme kuitenkin tarvittavaa tukea ja ohjausta opinnäytetyön ohjaajaltamme. Saimme myös tukea ja ohjausta prosessin aikana opinnäytetyön tilaajalta. Tilaajalta tiedusteltiin muun

muassa sitä, mitä he haluavat tutkimukselta ja, että sopiiko tilaajalle toisen tutkimuskysymyksen uudelleen muotoilu vielä suunnitelmaseminaarin jälkeen.

Opinnäytetyön aineistoissa haastoi myös se, että lukiessa joutui tekemään jatkuvaa rajanvetoa, että onko kyseessä ihmiskauppa vai joku sen lähirikos, kuten paritus tai kiskonnantapainen työsyryntä. Pohdintaa herätti se, mitkä tapaukset voidaan laskea ihmiskaupaksi, kun esimerkiksi tuomioistuin ei tulkitse tapausta ihmiskaupaksi, mutta Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä tai järjestöt voivat katsoa asian toisin. Erityistä tarkkuutta aineiston lukemisessa vaadittiin myös silloin, kun oli epäselvää, onko hyväksikäyttö tapahtunut Suomessa vai ulkomailla.

8.2 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Tutkimustyössä tulee noudattaa menetelmällistä ja kielellistä objektiivisuutta. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkija toteuttaa tutkimusprosessin systemaattisesti, eikä poikkea siitä ulkopuolisten esimerkiksi poliittisten, uskonnollisten tai moraalisten seikkojen vuoksi. (Hirsjärvi ym. 280-281.) Objektiivisuuden säilyttämisessä opinnäytetyöprosessin aikana auttoi se, että kumpikaan meistä tutkijoista ei ole kohdannut ihmiskauppaa henkilökohtaisesti tai työelämässään. Näin ollen pystyimme tarkastelemaan ilmiötä neutraalisti ulkopuolisen silmin.

Kaikkien kirjallisuuskatsaustyyppien hyväksi havaitut tieteelliset kriteerit ovat kirjallisuuskatsauksen tarkkuus, yleistettävyys, luotettavuus, toistettavuus, avoimuus, järjestelmällisyys ja kurinalaisuus (Vilkkä 2023, luku 3.1). Luotettavuuden ja toistettavuuden kannalta opinnäytetyössämme oli oleellista, että noudatimme tarkasti kirjallisuuskatsauksen prosessin kaikkia vaiheita. Haastavimmissa vaiheissa, kuten aineistohaussa, pyysimme kuitenkin apua varmistaaksemme, että opinnäytetyön suunta pysyi oikeana.

Eettistä tutkimustapaa voi edistää tekemällä taulukoita valituista aineistoista sekä tuomalla esiin aineistoon valitut tutkimukset oikeassa valossa. Eettisyyden kannalta on merkittävää, että tutkijat eivät vääristele kirjallisuuskatsaukseen valittuja aineistoja tai suosi tietynlaisia tulintoja. (Vilkkä 2023, luku 3.2.1.) Pyrimmekin lisäämään läpinäkyvyyttä ja johdonmukaisuutta raportoimalla tutkimuksen eri vaiheista sekä tekstin että erilaisten taulukoiden ja liitteiden avulla. Raportointi toteutettiin huolellisesti ja avoimesti. Kirjallisuuskatsauksen aineistoja pyrittiin tulkitsemaan oikeellisesti ja puolueettomasti ilman, että olisimme suosineet mitään tiettyjä näkökulmia.

Kirjallisuuskatsauksissa esiintyvät hankaluudet liittyvät usein siihen, että kirjallisuuskatsauksen aineistossa on liikaa kirjallisuutta, joka ei ole vertaisarvioitua tieteellistä tutkimusta, varsinkin mikäli aineiston valinnan tarkoituksenmukaisuutta ei ole perusteltu. (Vilkkä 2023, luku 3.2.1.) Tutkimuksemme aineistoon valikoitui viisi aineistoa manuaalisen haun kautta sekä systemaattisen aineistohaun tuloksenakin saimme useita aineistoja, jotka eivät olleet vertaisarvioituja tutkimuksia, vaan eri viranomaisten raportteja ja selvityksiä. Vertaisarvioitujen

tutkimusartikkeleiden pieni määrä aineistossa voi heikentää tutkimuksemme luotettavuutta. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen aineistot painottuvat seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan, pakkoavioliittoon sekä työperäiseen ihmiskauppaan, jotka ovat yleisimmät ihmiskaupan muodot Suomessa. Aineiston hakuprosessissa on kuitenkin käytetty ihmiskauppa -termin lisäksi vain kyseisiä ihmiskaupan muotoja hakusanoina, eikä esimerkiksi ”benefit fraud” tai ”elinkauppa” -hakusanoja ole käytetty aineiston hakemiseen. Näin ollen yksipuolinen hakusanojen valinta on voinut vaikuttaa siihen, millaiseksi kirjallisuuskatsauksen aineisto muodostui.

Kirjallisuuskatsauksissa eettisyys nivoutuu vahvasti hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden noudattamiseen (Vilkkä 2023, luku 3.2.1). Noudatimme opinnäytetyöprosessissamme hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteisiin kuuluvat luotettavuus, rehellisyys, vastuunkanto ja arvostus. Hyvään tieteelliseen käytäntöön sisältyy hyviä tieteellisiä menettelytapoja. Tieteellisen työn tekemisessä hyviä menettelytapoja voi noudattaa olemalla huolellinen ja avoin tieteellisen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja dokumentoinnissa. Eettisyys menettelytavoissa näkyy esimerkiksi arvostuksen osoittamisella kollegoita, tutkittavia henkilöitä, yhteiskuntaa ja ympäristöä kohtaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11-13). Vaikka tutkimuksessamme ei ollut haastateltavia, tutkimus kohdistui ihmiskauppaan ja sen uhreihin, jotka ovat usein yhteiskunnallisesti haavoittuvaisessa asemassa. Näin ollen arvostuksen osoittaminen painottui kielellisiin valintoihin opinnäytetyötä kirjoittaessa. Pyrimmekin käsittelemään aihetta sensitiivisesti ja objektiivisesti sekä käyttämään mahdollisimman ajantasaisia termejä.

Hyviin tieteellisiin menettelytapoihin kuuluu myös muiden työn kunnioittaminen. Kunnioitusta osoitetaan viittaamalla muiden julkaisuihin asianmukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 14.) Noudatimme opinnäytetyöprosessissa Laurea-ammattikorkeakoulun viittausohjeita ja lähdeviittausten oikeellisuus tarkistettiin vielä uudestaan tutkimusprosessin loppuvaiheessa.

8.3 Tulosten hyödyllisyys ja kehittämis ehdotukset

Tätä opinnäytetyötä varten tehdyssä aineistohaussa huomasimme hyvin nopeasti, ettei Suomessa tapahtuvasta ihmiskaupasta ole vielä tähän mennessä tehty kovinkaan paljoa tieteellistä tutkimusta. Muutaman löytämämme tutkimuksen lisäksi tämä opinnäytetyö nojaa vahvasti Suomessa tehtyihin ihmiskauppa koskeviin selvityksiin, raportteihin sekä muihin viranomaisjulkaisuihin. Yleisesti tutkimusaineistoa luettaessa saimme sellaisen käsityksen, että sosiaalialan kentällä ja muutenkin eri viranomaisten keskuudessa ei ole vielä tarpeeksi tietoa ihmiskaupasta ja uhrien auttamisen keinoista. Pahimmillaan epätietoisuuden vuoksi ja väärin toimimisen pelossa mahdollisen ihmiskaupan uhrin kohtaava työntekijä voi jättää tilanteen huomioimatta. Tämän kaltaisten tilanteiden välttämiseksi tietoisuutta ihmiskaupasta sekä Suomen

auttamisjärjestelmästä tulee lisätä, jotta ihmiskaupan tunnistaminen lisääntyisi ja uhrin saivat tarvitsemaansa apua.

Kuten opinnäytetyössämme useaan kertaan käy ilmi, ihmiskauppa on hyvin laajaa, monimuotoista ja vaikeasti tunnistettavaa rikollisuutta. Useissa ihmiskauppaan liittyvissä tutkimuksissa tai muissa julkaisuissa käsitellään vain yhtä tai useampaa ihmiskaupan muotoa. Tämä opinnäytetyö sen sijaan kokoaa kaikki Suomessa tunnistetut ihmiskaupan muodot yhteen. Kuitenkin vähemmän tunnistetut ihmiskaupan muodot jäivät lähes kokonaan käsittelemättä, sillä myöskään tutkimusaineistossa niitä ei juurikaan oltu tutkittu. Opinnäytetyössä ei myöskään ollut mahdollista käsitellä kaikkia muotoja tai muuten ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä yhtä laajasti, kuin miten vain tiettyä ihmiskaupan muotoa tai ilmiötä käsittelevissä tutkimuksissa on pystytty.

Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme aikaisemmin tehtyjen tutkimusten painottuvan pääosin yleisimpiin tunnistettuihin ihmiskaupan muotoihin. Näemme kuitenkin tarpeelliseksi myös vähemmän tunnistettujen ihmiskaupan muotojen tutkimisen, etenkin rikollisuuteen pakottamisen osalta. Tutkimuksen tuloksissa rikollisuuteen pakottamista tunnistettiin lähinnä alaikäisten ihmiskaupan uhrien kohdalla. Uskomme, että etenkin tätä ihmiskaupan muotoa tapahtuu myös aikuisten uhrien kohdalla huomattavasti enemmän, kuin mitä viranomaisten tietoon on tullut. Ongelmana voi olla myös rikollisuuteen pakottamisen tulkitseminen osaksi päihde- ja rikosmaailmaa, jolloin sitä ei tunnisteta ihmiskaupaksi. Tästä syystä koemme kyseisen ihmiskaupan muodon tutkimisen tärkeäksi.

Tämä opinnäytetyö antaa kattavan kuvan Suomessa tapahtuvan ihmiskaupan laajuudesta sekä monimuotoisuudesta. Toivomme, että opinnäytetyön avulla pystytään lisäämään yleistä tietoisuutta kyseisestä ilmiöstä ja mahdollisesti auttamaan myös ihmiskauppatapausten sekä ihmiskaupan uhriksi joutuneiden tunnistamisessa. Opinnäytetyössä käsitellään myös niitä tekijöitä, jotka nostavat riskiä joutua ihmiskaupan uhriksi, uhriksi joutumisen prosessia ja sen piirteitä sekä hyväksikäyttäjän ja uhrin välistä suhdetta. Tämä voi auttaa esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia tunnistamaan myös riskitekijät sekä uhan alla olevat haavoittuvaiset henkilöt jo ennakkoon niin ihmiskaupan kuin myös lievempien hyväksikäyttömuotojen osalta.

Lähteet

Painetut

Bell, J. & Waters, S. 2018. *Doing Your Research Project. A Guide for First-time Researchers*. Lontoo: Open University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, J. 2013. *Sosiaalityö ja ihmiskauppa. Kuntouttavan työn käytännöt Suomessa ja Venäjällä*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Avoliittolaki 234/1929. Viitattu 5.11.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234#V3>

Chambers, R. 2020. *Becoming a Trafficked Person*. Teoksessa *Human Trafficking: A Treatment Guide for Mental Health Professionals*. Coverdale, J. H., Gordon, M. R. & Nguyen, P. T. (toim.) E-kirja. American Psychiatric Association Publishing.

Direktiivi 2011/36/EU: Ns. ihmiskauppadirektiivi. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti 15.4.2011. Viitattu 27.10.2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036>

Euroopan parlamentti 2023. EU:n toimet ihmiskauppaa vastaan. Viitattu 27.10.2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/society/20230921STO05705/eu-n-toimet-ihmiskauppaa-vastaa>

Hannonen J. & Kainulainen, H. 2022. *Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:8. Viitattu 31.10.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164314/OM_2022_8_SO.pdf?sequence=1

HE 34/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 31.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040034#idm46494958475136>

HE 172/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 5.11.2023. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_172+2021.aspx

HEUNI 2023a. Suomalaiset toimijat. Viitattu 25.10.2023. <https://heuni.fi/summary-in-finnish>

HEUNI 2023b. Projects. Viitattu 25.10.2023. <https://heuni.fi/projects>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023a. Tietoa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Viitattu 29.2.2024. <https://ihmiskauppa.fi/auttamisjarjestelma/tietoa-ihmiskaupan-uhrien-auttamisjarjestelmasta/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b. Ihmiskaupan vastaista työtä koskevat kansainväliset velvoitteet ja sopimukset. Viitattu 24.10.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/kansainvaliset-velvoitteet/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023c. Pakkoavioliitto. Viitattu 5.11.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan-muodot/pakkoavioliitto/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023d. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttö. Viitattu 31.10.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan-muodot/rikollisessa-toiminnassa-hyvakaytto/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023e. Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen. Viitattu 31.10.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan-muodot/kerjaamisessa-hyvakaytto/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023f. Elinkauppa. Viitattu 31.10.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan-muodot/elinkauppa/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023g. Alaikäisiin kohdistuva ihmiskauppa. Viitattu 31.10.2023. <https://ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/alaikaisiin-kohdistuva-ihmiskauppa/>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023h. Näin ihmiskaupan uhrin ohjautuivat auttamisjärjestelmään. Viitattu 11.11.2023. <https://ihmiskauppa.fi/tietoa-ja-materiaaleja/tilastot-ja-tilannekatsaukset/ihmiskaupan-uhrien-auttamisjarjestelman-vuosikatsaus-2022/nain-ihmiskaupan-uhrit-ohjautuivat-auttamisjarjestelmaan/>

Iskala-Blomster, K. 2020. Ihmiskaupan tunnistaminen ja auttaminen. Rikosuhripäivystys. Viitattu 15.11.2023. <https://www.riku.fi/content/uploads/2020/11/RIKU-L-U-18.11.20-Katarina-I-Bn-esitys-Ihmiskauppa.pdf>

JeS 2023. Joint eStories: Journeys from Fear to Fair. Viitattu 22.10.2023. <https://jointstories.eu/>

Jokinen, A., Ollus, N. & Viuhko, M. 2011. Ehdolla millä hyvänsä - Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Publication Series No. 67. Viitattu 5.11.2023. https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+no.67_uusintapainos+2016.pdf/1b99764d-8ece-ed85-6358-3711b1667472/HEUNI+report+no.67_uusintapainos+2016.pdf?t=1610019807119

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25/4, 291-301. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/kuvaileva-kirjallisuuskatsaus-eteneminen/docview/1469873650/se-2?accountid=1200>

Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö (IOM) 2017. Ihmiskaupan uhrin ensivaiheen tunnistaminen ja palveluohjaus 2017 - Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Viitattu 11.11.2023. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/6464455/Ihmiskaupan+uhrin+ensivaiheen+tunnistaminen+ja+palveluohjaus+2017.pdf/da878a35-e38f-492d-a9b6-159b1c616e2c>

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta 71/2006.

Kauranen, M. 2018. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa. Teoksessa Koponen, P., Lahti, R. & Elo, E. (toim.) Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Helsinki: Helsingin hovioikeus, 105-135. Viitattu 1.11.2023. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/2018/scC2gT2jv/Valittuja_kysymyksiä_rikos-_ja_rikosprosessioikeudesta_l.pdf#page=105

Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma vuosille 2021-2024 - pois varjoyhteiskunnasta 2021. Sisäministeriön julkaisuja 2021:9. Viitattu 9.11.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163072/SM_2021_9.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Laurea-ammattikorkeakoulu 2023. Joint eStories: Journeys from Fear to Fair. Viitattu 22.10.2023. <https://www.laurea.fi/en/current-topics/news/joint-estories-journeys-from-fear-to-fair/>

Luoto, L., Turunen, T., Vatjus-Anttila, J., Hannonen, J., Hyttinen, T. & Ollus, N. 2023. Vaka-vaan alipalkkaukseen perustuva työntekijöiden hyväksikäyttö ja siihen reagointi - Rikosoikeudellinen selvitys. Oikeusministeriön julkaisuja 2023:19. Viitattu 5.11.2023.

https://heuni.fi/documents/47074104/49491250/OM_2023_19_SO.pdf/3da8d9db-b1f2-18fd-e516-028a0b4f4683/OM_2023_19_SO.pdf?t=1680693869962

Näsi, M. & Kolttola, I. 2022. Pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Teoksessa Kolttola, I. (toim.) Rikollisuustilanne 2021 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 52/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 32-60. Viitattu 26.3.2024. https://tuhat.helsinki.fi/ws/files/242654072/Katsauksia_52_Rikollisuustilanne_2021_2022.pdf

Poliisi 2024. Toimintaympäristö ja tilastot. Poliisin tietoon tulleet rikokset rikosryhmittäin ja -nimikkeittäin poliisilaitoksittain. Viitattu 21.4.2024. <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot>

Puolivuotiskatsaus 1.1.-30.6.2023. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Viitattu 31.10.2023. https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2023/08/Ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_puolivuotiskatsaus_1.1.-_30.6.2023.pdf

Rikoslaki 38/1889.

Rikosuhripäivystys 2023. Ihmiskaupan uhri voi olla kuka tahansa. Viitattu 15.11.2023. <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/ihmiskauppa/>

Roth, V. & Luhtasaari, M. 2021. Suomi torjuu ihmiskauppaa. Ihmiskaupan vastainen toiminta-ohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15. Viitattu 22.10.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163078/OM_2021_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Viitattu 27.1.2024. https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Salminen, A. 2023. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja joi-hinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston raportteja 40. <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15470/978-952-395-081-8%20%28PDF%29.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Sisäministeriö 2023. Ihmiskauppa on ihmisoikeushaaste. Viitattu 22.10.2023. <https://intermin.fi/poliisiasiat/ihmiskauppa>

Tasavallan presidentin asetus lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 31/2002. Viitattu 31.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2002/20020031>

Toivonen, V. 2017. Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa. Helsingin yliopisto: valtiotieteellinen tiedekunta. Viitattu 5.11.2023. <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4750802/Avioliittoon+pakottaminen+-+selvitysmuistio+2017+HY.pdf/8b68f4a4-8c0e-43e0-9314-a40af9e4c56f/Avioliittoon+pakottaminen+-+selvitysmuistio+2017+HY.pdf?t=1508304561000>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Viitattu 26.11.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Ulkomaalaislaki 301/2004.

Valtioneuvosto 2022. Ihmiskaupan uhreja autetaan rikosprosessin etenemisestä riippumatta. Viitattu 23.10.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/ihmiskaupan-uhreja-autetaan-rikosprosessin-etenemisesta-riippumatta>

Van Buren, H. J., Schrempf-Stirling J. & Westermann-Behaylo, M. 2021. Business and Human Trafficking: A Social Connection and Political Responsibility Model. *Business & Society* 60 (2), 341-375. Viitattu 7.11.2023. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0007650319872509>

Vilka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. E-kirja. Helsinki: Art House.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023a. Ihmiskaupan vastainen työ. Viitattu 22.10.2023. <https://syrjinta.fi/ihmiskaupan-vastainen-tyo>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023b. Mitä ihmiskauppa on? Viitattu 27.10.2023. <https://syrjinta.fi/ihmiskauppa>

Kirjallisuuskatsauksen aineisto

Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Viitattu 11.3.2024.
<https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2024/02/Vuosikatsaus2023.pdf>

Jokinen, A., Ollus, N. & Pekkarinen, A.-G. 2022. Katsaus työperäisen ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehitykseen Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 24. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Report Series No. 99a. Viitattu 11.3.2024.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-409-2>

Kervinen, E. & Ollus, N. 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Publication Series No. 89. Viitattu 11.3.2024.
[https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+\(1\).pdf/819ec669-b388-0370-383a-2c1100599d5e/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+\(1\).pdf?t=1607434597573](https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+(1).pdf/819ec669-b388-0370-383a-2c1100599d5e/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+(1).pdf?t=1607434597573)

Koivukari, K., Korkka-Knuts, H., Mahmood, V. & Melander, S. 2022. Ihmiskauppa ja sen lähirikokset : Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-330-2>

Koskenoja, M., Ollus, N., Viuhko, M. & Turkia, L. 2018. Tuntematon tulevaisuus: selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-528-0>

Melander, S. & Mahmood, V. 2022. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö: Säännöksen soveltamiskäytäntö. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:4. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-952-0>

Niemi, J. & Aaltonen, J. 2013. Seksikaupan kohteen hyväksikäyttö: Seksinostokiellon toimivuuden arviointi. Oikeusministeriön julkaisu 39/2013. Viitattu 11.3.2024.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-312-2>

Ollus, N. 2016. From Forced Flexibility to Forced Labour: The Exploitation of Migrant Workers in Finland. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Publication Series No. 84. Viitattu 11.3.2024. <https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+84+-web.pdf/c79734f7-f35c-9e5e-4035-988f8b2d6d7d/HEUNI+84+-web.pdf?t=1607685367980>

Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M. (toim.) Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Publication Series No. 75. Viitattu 11.3.2024. [https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+75+15102013+\(2\).pdf/fd22e74e-f26e-5961-989e-8528c65904ac/HEUNI+report+75+15102013+\(2\).pdf?t=1609837165874](https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+75+15102013+(2).pdf/fd22e74e-f26e-5961-989e-8528c65904ac/HEUNI+report+75+15102013+(2).pdf?t=1609837165874)

Pekkarinen, A.-G., Jokinen, A., Rantala, A., Ollus, N. & Näsi, R. 2021. Selvitys ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön torjunnan menettelyistä eri maissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:55. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-947-6>

Pihlaja, S. & Piipponen, J. 2023. Selvitys Rikosuhripäivystyksen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:23. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-771-9>

Schoultz, I., Spanger, M., Jokinen, A., Økland Jahnsen, S., Muhire, H. & Pekkarinen, A.-G. 2023. Constructions of migrant victims of labor exploitation in Nordic court cases. International Review of Victimology. Viitattu 11.3.2024. <https://doi.org/10.1177/02697580231174912>

Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta 2022. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:56. Viitattu 11.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-748-5>

Viuhko, M. 2019. Restricted agency, control and exploitation: Understanding the agency of trafficked persons in the 21st-century Finland. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI). Publication Series No. 90. Viitattu 11.3.2024. https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_90_WEB_with_covers.pdf/1717041b-ceab-1f06-923d-0a40216ac2f0/HEUNI_Report_90_WEB_with_covers.pdf?t=1607432140874

Kuviot

Kuvio 1: Aineiston systemaattinen haku.....	25
---	----

Taulukot

Taulukko 1: Hakutermit.....	23
Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	24

Liitteet

Liite 1: Aineistohaku	58
Liite 2: Tutkijan taulukko	59
Liite 3: Sisällön teemoittelu	66

Liite 1: Aineistohaku

Tietokanta	Rajaukset	Hakusanat	Tulokset	Otsikon perusteella hyväksytyt
Finna	Julkaisuvuosi 2013-2024	ihmiskauppa AND Suomi	89	10
		human trafficking AND Finland	10	1
ProQuest Central	Full text Peer Reviewed Julkaisuvuosi 2013-2024 English	"Human trafficking" AND Finland AND victimization	67	20
		"Human trafficking" AND Finland AND "risk factors"	50	8
		title(Forced Labour) AND Finland	6	4
		title(Forced Marriage) AND Finland	2	1
		title(Prostitution) AND Finland	15	1
		"Sexual exploitation" AND Finland	243	10
EBSCOhost	Full text Peer Reviewed Julkaisuvuosi 2013-2024	"Human trafficking" AND Finland	2	1
		Forced labor AND Finland	2	2
		Forced marriage AND Finland	0	
SageJournals	Julkaisuvuosi 2013-2024 Only content I have full access to Research article	"Human trafficking" AND Finland	125	10
		"Human trafficking" AND Finland AND victimization	23	2
		"Forced labor" AND Finland	79	2
		"Human trafficking" AND Finland AND "risk factors"	8	0
Valto		ihmiskauppa AND Suomi	269	14
Julkari		ihmiskauppa AND Suomi	22	3

Liite 2: Tutkijan taulukko

Tutkimuksen otsikko, tekijät, julkaisija ja julkaisu-vuosi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusai-neisto/tutki-musmene-telmä ja tut-kimuksen kohderyhmä	Keskeiset tutkimustulokset	Valinta-perusteet	Linkki
<p>Constructions of migrant victims of labor exploitation in Nordic court cases</p> <p>Schultz, I., Spanger, M., Jokinen, A., Jahnsen, S. O., Muhire, H. & Pekkarinen, A-G.</p> <p>International Review of Victimology</p> <p>2023</p>	<p>Tutkia, miten tuomioistuimet tuottavat työperäisen hyväksikäytön uhrien esityksiä pohjoismaisessa kontekstissa Tanskan, Suomen, Norjan ja Ruotsin tuomioistuinten tuomioiden perusteella.</p>	<p>Tanskan, Suomen, Norjan ja Ruotsin tuomioistuinten työperäistä hyväksikäyttöä koskevat tuomiot, n=91</p>	<p>Tuomioistuinten tuomioissa ilmenneisiin uhrien kuvauksiin liittyy näkemys siirtotyöläisten haavoittuvaisuudesta, mikä jättää huomiotta laajemman sosio-ekonomisen kontekstin, jossa siirtotyöläisiä on. Kynnys tulla määritellyksi työvoiman hyväksikäytön uhriksi on joissakin Pohjoismaissa matalampi ja toisissa korkeampi. Pohjoismaisten tuomioistuinten välillä on huomattavia eroja eri oikeustulkinnoissa.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://doi.org/10.1177/02697580231174912</p>
<p>Selvitys Rikosuhripäivystyksen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista</p> <p>Pihlaja, S. & Piipponen, J.</p> <p>Oikeusministeriö</p> <p>2023</p>	<p>Koota Rikosuhripäivystyksen seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhriksi joutuneiden tapauksista tehtyjä havaintoja, ja hyödyntää niitä taustatietoina ihmiskaupan uhrien auttamisprosessin sujuvoittamiseksi, uhrien oikeuksien parantamiseksi sekä ihmiskaupan ennaltaehkäisemiseksi.</p>	<p>Anonymisoidun aineiston analyysi teema kerrallaan</p> <p>Rikosuhripäivystyksen asiakastietojärjestelmästä saatu aineisto, n=184</p>	<p>Ihmiskaupan uhriksi joutuneen henkilön kokonaisvaltainen auttaminen vaatii hyväksikäytön taustalla olevan kokonaisuuden tunnistamisen ja siihen puuttumisen. Monisektorinen verkostoyhteistyö on edellytyksenä ihmiskaupan uhrin irtautumisen sekä toipumisen tukemiseen. Myös rikosprosessin menestyksellä eteneminen tai prosessissa kuulluksi tuleminen osaltaan tukivat uhrin toipumista sekä ennaltaehkäisivät uudelleen uhruttamista.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-771-9</p>

Ihmiskaupan vuosikatsaus					
Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä	Ei tutkimus	Ei tutkimus	Ei tutkimus	Vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.	https://ihmiskauppa.fi/ihmiskaupan-vuosikatsaus-2023/
2023					
Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö	Antaa ihmiskaupaa ja sen lähirikoksia käsitteleville rikosprosessin ammattilaisille kattavaa tietoa ihmiskaupasta ja sen lähirikoksista, sekä toimia lainopillisena esityksenä ihmiskaupaa koskevasta säännöksestä ja soveltamiskäytännöstä.	Kvalitatiivinen analyysi Poliisihallituksesta, Syyttäjälaitokselta ja Oikeusrekisterikeskuksesta saatu aineisto Puolistrukturoidut haastattelut poliiseilta, syyttäjiltä ja tuomareilta, n=8	Suomen ihmiskaupaa koskevan lainsäädännön tarkoituksen ja sisällön hahmottamista tulee parantaa, kuin myös lisätä ymmärrystä ihmiskaupaa koskevien rikosten luonteesta. Koska työperäistä ihmiskaupaa ei aina osata tulkitaa talousrikoksena, oikeushenkilö ei välttämättä joudu syytteeseen ihmiskauppa- ja lähirikoksista. Näin ollen rikoksista saatu hyöty jää usein vastaajien hyväksi.	Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-330-2
Koivukari, K., Korkka-Knuts, H., Mahmood, V. & Melander, S.					
Valtioneuvoston kanslia					
2022					
Ulkomaalaisten työntekijöiden majoittaminen ja sen valvonta	Tavoitteena etsiä keinoja ehkäistä ulkomaisten työntekijöiden majoittamisessa kohdattua väärinkäytöstä.	Ei tutkimus, työryhmä kuuli eri asiantuntijoita	Ulkomaalaisten työntekijöiden puutteellinen majoittaminen voi olla merkittävä työperäisen hyväksikäytön osa sekä kuulua ihmiskaupan kokonaisuuteen. Majoittamisen valvonta jakautuu eri viranomaisille, eikä kokonaisvastuuta ole osoitettu kenellekään. Suomessa kuitenkin tehdään toimenpiteitä ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi.	Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-748-5
Ulkomaalaisten työntekijöiden asumisolosuhteiden seurannan ja valvonnan kehittämissuunnitelma					
Valtioneuvosto					
2022					

<p>Katsaus työperäisen ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehitykseen Suomessa</p> <p>Jokinen, A., Ollus, N. & Pekkarinen, A.-G.</p> <p>Poliisiammattikorkeakoulu</p> <p>2022</p>	<p>Käydä läpi Suomessa tapahtuvan työperäisen ihmiskaupan sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön sääntelyä, torjuntaa sekä kehitystä.</p>	<p>Kirjallisen aineiston analysointi</p> <p>Osassa katsesta hyödynnetty tuomioistuinaineistoa työperäistä ihmiskauppaa käsittelevistä tuomioista, n=40</p>	<p>Suomen kyky puuttua työperäiseen ihmiskaupaan ja uhriksi joutuneiden tukeminen on paremmalla tasolla verrattuna muihin Pohjoismaihin. Vaikka ilmiö on laajasti tunnistettu, esimerkiksi esitutkintoihin ja rikosvastuun toteutumiseen liittyviä ongelmia on edelleen havaittu. Hyväksikäyttötapausten kokonaisvaltainen käsittely vaatii toimivaa ja suunnitelmallista moniviranomaisyhteistyötä.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-409-2</p>
<p>Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö: Säännöksen soveltamiskäytäntö</p> <p>Melander, S. & Mahmood, V.</p> <p>Oikeusministeriö</p> <p>2022</p>	<p>Perehtyä seksikaupan kohteena olevan säännöksen sisältöön ja ongelmakohtiin sekä soveltamiskäytäntöön, selvittää miksi seksikauppaan liittyvät hyväksikäyttörikokset eivät tule viranomaisten tietoon, arvioida ihmiskaupassa, parituksessa ja seksikaupassa hyväksikäytettyjen uhrien viranomaisprosesseja sekä seksuaalirikossäännöksen uudistuksen sekä seksikauppaan liittyvän hyväksikäyttörikoksen suhdetta.</p>	<p>Oikeusrekisterikeskukselta, Syyttäjälaitokselta sekä poliisilta saadut aineistot</p>	<p>Seksikaupan kohteeksi joutuneen henkilön hyväksikäyttöä koskeva säännös on toimiva, mutta sen soveltamiskäytäntö ei ole johdonmukaista. Säännöksen soveltamisalaa tulisi tarkentaa. Myöskään säännöksen rangaistusasteikko ei vastaa rangaistavaksi säädetyn teon hyväksikäyttöluonnetta.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-952-0</p>

<p>Selvitys ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön torjunnan menettelyistä eri maissa</p> <p>Pekkarinen, A.-G., Jokinen, A., Rantala, A., Ollus, N. & Näsi, R.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriö</p> <p>2021</p>	<p>Selvittää, millainen lainsäädäntö ja mitä keinoja Pohjoismaissa sekä muissa keskeisissä Euroopan maissa on koskien ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisemistä. Muiden maiden keinojen käyttökelpoisuutta arvioidaan Suomen kontekstissa.</p>	<p>Kirjallisuus- ja lainsäädäntö-analyysi</p> <p>Asiantuntija-haastattelut</p> <p>Työpaja</p>	<p>Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön puuttuminen edellyttää työsuojelun, poliisin sekä muiden keskeisten toimijoiden rakenteellista yhteistyötä. Viranomaisten säännölliset tapaamiset sekä tietojen jakaminen matalalla kynnyksellä muodostaa alueelliset yhteiset toimintatavat ja toimintakulttuurin.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-947-6</p>
<p>Restricted agency, control and exploitation: Understanding the agency of trafficked persons in the 21st-century Finland</p> <p>Viuhko, M.</p> <p>European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI)</p> <p>2019</p>	<p>Neljästä osatutkimuksesta koostuva tutkimus, joka tuottaa analyysin Suomen ihmiskauppatilanteesta 2000-luvun ensimmäisen 15 vuoden aikana. Tutkitaan, miten hyväksikäyttö ja ihmiskaupassa käytetty kontrolli ilmenee 2000-luvun Suomessa, millaisia muotoja kontrollilla on ja miten se rajoittaa uhrien toimijuutta.</p>	<p>Laadullinen tutkimus</p> <p>Temaattinen ja analyttinen koodaus, lähiluku ja intersektionaalinen analyysi</p> <p>Aineistona erilaiset viranomaisaineistot sekä uhrien ja asiantuntijoiden haastattelut</p>	<p>Uhrien mahdollisuutta toimia rajoittavat rikosentekijöiden kontrolloinnin lisäksi yhteiskunnalliset rakenteet. Myös yksilöön liittyvien tekijöiden sekä yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden risteämät ovat yhteydessä hyväksikäytölle altistumiseen sekä hyväksikäyttötilanteesta irtaantumisen vaikeuteen.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://heuni.fi/-/report-series-90#10000e8a</p>

<p>Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa</p> <p>Kervinen, E. & Ollus, N.</p> <p>Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)</p> <p>2019</p>	<p>Muodostaa kokonaiskuva lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta ihmiskaupasta Suomessa sekä niistä ihmiskaupan eri muodoista, joiden uhreiksi lapset ja nuoret voivat joutua.</p>	<p>Monimenetelmällinen tutkimus</p> <p>Verkkokysely ammattilaisille n=117</p> <p>Puolistrukturoidut asiantuntijahaastattelut n=16</p> <p>Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän, poliisin, Lastensuojelun keskusliiton ja Maahanmuuttoviraston tilastot</p> <p>Lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta ihmiskaupasta annetut tuomiot</p>	<p>Lasten ja nuorten kohtaamaa hyväksikäyttöä ei aina osata tunnistaa ihmiskaupaksi, vaan se ymmärretään muuksi hyväksikäyttöksi. Kuntien ja viranomaisten välillä ymmärrys lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta ihmiskaupasta vaihtelee. Tietoisuutta ihmiskaupasta tulee lisätä selkeillä ohjeistuksilla.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://heuni.fi/-/report-series-89#10000e8a</p>
<p>Tuntematon tulevaisuus: selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta</p> <p>Koskenoja, M., Ollus, N., Roth, V., Viuhko, M. & Turkia, L.</p> <p>Valtioneuvoston kanslia</p> <p>2018</p>	<p>Arvioida vastaanottolain toimivuutta ihmiskaupan uhrien auttamisessa.</p>	<p>Asiakaskirjaukset n=66</p> <p>Asiantuntijahaastattelut n=83</p> <p>Haastatteluiden teemoittelu ja analysointi ammattiryhmittäin</p>	<p>Kuntien sosiaali- ja terveystoimien tuntemus ihmiskaupan uhrien auttamista koskevista vastaanottolaista on heikkoa, eikä näin ollen uhrien erityisasema palveluiden saajina toteudu. Myöskään kaikki ihmiskaupaan liittyvässä avuntarpeessa olevat eivät saa riittävästi apua ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä eivätkä ohjautu viranomaisavun piiriin. Joutosenon vastaanotokeskuksen asiakastyö sekä yhteistyö viranomaisten kanssa on kuitenkin hyvää.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-528-0</p>

<p>From Forced Flexibility to Forced Labour: The Exploitation of Migrant Workers in Finland</p> <p>Ollus, N.</p> <p>European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI)</p> <p>2016</p>	<p>Tutkia, miten työperäinen ihmiskauppa sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö on ymmärretty ja tunnistettu Suomen valtion taholta, kontrolliviranomaisten osalta sekä kansainvälisessä kontekstissa.</p>	<p>Laadullinen aineiston analyysi</p>	<p>Suomessa pitää kiinnittää huomiota rakenteellisiin käytäntöihin, jotka mahdollistavat työvoiman hyväksikäytön. Koska työvoiman hyväksikäyttöä ei vielä tarpeeksi kontrolloida tai sanktioida, hyväksikäyttö on mahdollista. Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö on näin ollen rakenteellista niin kaksien työmarkkinoiden kuin myös nykyisten taloudellisten sekä poliittisten kehysten puitteissa.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://heuni.fi/-/report-series-84</p>
<p>Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking</p> <p>Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M. (toim.)</p> <p>European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI)</p> <p>2013</p>	<p>Tuottaa uutta tietoa ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä helpottavista haavoittuvuuksista, tekijöistä, menetelmistä ja kanavista, erityisesti pakkotyöhön johtavassa rekrytoinnissa. Analysoida yleisiä käytäntöjä, jotka edesauttavat siirtotyöläisten hyväksikäyttötilanteita ja pakkotyökauppaa. Tutkimuksessa analysoidaan myös mitä voitaisiin tehdä, jotta siirtotyöläiset eivät joutuisi hyväksikäytetyiksi, ja kuinka hyväksikäytettyjä uhreja tulee auttaa.</p>	<p>Erilaiset tutkimukset neljässä eri maassa</p> <p>Suomessa asiantuntijoille kvalitatiiviset teemahaastattelut n=28</p> <p>Siirtotyöläisten haastattelut n=10</p> <p>Tuomioistuinaineisto</p> <p>Mediamateriaali</p> <p>Asiantuntijatapaaminen n=21</p> <p>Aineiston teemaattinen analyysi</p>	<p>Siirtotyöläisten rekrytointi kattaa sekä jo Suomessa asuvat maahanmuuttajat sekä vielä toisessa maassa asuvat. Usein hyväksikäyttäjä saa uhrin kontrolliinsa velan tai työskentelyluvan avulla. Siirtotyöläisillä ei ole tuntemusta perusoikeuksistaan Suomessa, eivätkä he tiedä mistä hakea apua.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+75+15102013+(2).pdf/fd22e74ef26e-5961-989e-8528c65904ac/HEUNI+report+75+15102013+(2).pdf?t=1609837165874</p>

<p>Seksikaupan kohteen hyväksikäyttö: Seksinostokiellon toimivuuden arviointi</p> <p>Niemi, J. & Aaltonen, J.</p> <p>Oikeusministeriö</p> <p>2013</p>	<p>Selvittää Suomen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tilanne ja seksinostokiellon toimivuus. Myös Ruotsin ja Britannian tilannetta selvitetty ja vertailtu Suomeen.</p>	<p>Tuomioistuintien, Tilastokeskuksen, poliisin ja syyttäjälaitoksen tilastot</p> <p>Asiantuntija-haastattelut n=24</p> <p>Sähköinen kysely n=7</p>	<p>Vaikuttaa siltä, ettei prostituution määrä ole Suomessa lisääntynyt lain tultua voimaan. Myös tietoisuus seksinostokiellon olemassaolosta on levinnyt ihmisten tietoisuuteen. Lainsäädännön soveltamisen suurin ongelma on seksikaupan kohteen hyväksikäytön tutkinnan vähäisyys.</p>	<p>Vastaa molempiin tutkimuskysymyksiin.</p>	<p>http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-312-2</p>
---	--	---	--	--	--

Liite 3: Sisällön teemoittelu

Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka
<p>Alhainen palkka tai palkatta työskentely</p> <p>Pitkät työpäivät ja vähäiset vapaapäivät</p> <p>Huonot työolosuhteet</p> <p>Jatkuva työnantajan käytettävissä oleminen</p> <p>Riskialoja ovat työvoimaintensiiviset alat</p> <p>Työskentely ilman työnteko-oikeutta</p> <p>Asuminen työnantajan luona tai työpaikalla</p> <p>Uhri joutuu maksamaan palkastaan kaiken tai suurimman osan takaisin</p> <p>Yritykset usein pieniä ja taloudellinen tilanne on heikko</p> <p>Hyväksikäyttö on taloudellisesti kannattavaa ja kiinnijäämisen riski on pieni</p> <p>Työnantaja laskuttaa työntekijältä ylisuuria kuluja esim. asumisesta tai kuljetuksesta</p> <p>Harvoin järjestäytyntä rikollisuutta</p> <p>Työperusteisen oleskeluluvan menettämisen pelko</p> <p>Hyväksikäytön jatkumo lievemmistä muodoista ihmiskauppaan ja pakotyöhön</p>	<p>Työperäinen ihmiskauppa</p>	<p>Millaista ihmiskauppaa Suomessa tapahtuu?</p>

<p>Seksuaalipalveluiden myymiseen painostaminen ja pakottaminen</p> <p>Esiintyminen privaattiesityksissä (eroottinen tanssi ja riisuutuminen)</p> <p>Striptease-liikkeet, thaihieronta-liikkeet, asuntoparitus, hotellit,</p> <p>Järjestäytynyt rikollisuus, uskonnolliset yhteisöt</p> <p>Hyväksikäyttäjä vastaa yhteydenpidosta asiakaisiin</p> <p>Uhri ei saa päättää tarjoamistaan palveluista, niiden hinnasta tai asiakkaista ja niiden määrästä</p> <p>Seksinmyynti pyritään naamioimaan vaikuttamaan vapaaehtoiselta</p> <p>Sukupuolittunut ilmiö, uhrit pääosin naisia</p> <p>Tienatut rahat kokonaan tai osittain pois uhrilta</p>	<p>Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmis- kauppa</p>	
<p>Kunniaan liittyvä väkivalta</p> <p>Suomessa syntynyt uhri viedään ulkomaille avioitumaan perheen tai suvun valitseman henkilön kanssa</p> <p>Ulkomailla kasvanut ja avioitunut uhri Suomeen yhdessä puolison kanssa tai perhesideperustaisella oleskeluvalla</p> <p>Suomessa asuva henkilö käynyt kotimaassaan avioitumassa ja tuonut uhrin perhesiteen perusteella Suomeen</p>	<p>Pakkoavioliitto</p>	

<p>Pakkoavioliiton ylisukupolveutumisen tai normaalius yhteisössä</p> <p>Avioon pakottaneet uskovat toimivansa uhrin hyväksi</p> <p>Uhrin perhe tai sukulaiset järjestämässä pakkoavioliittoa</p>		
<p>Rikollisuuteen pakottaminen usein kytköksissä muihin ihmiskaupan muotoihin</p> <p>Huumausaineiden myyntiin pakottaminen</p> <p>Varastamiseen pakottaminen</p>	<p>Rikollisuuteen pakottaminen</p>	
<p>Väärennetyt henkilöpaperit Suomeen saapuessa</p> <p>Lapsiin kohdistuu kaikkia ihmiskaupan muotoja, usein hyväksikäyttö monimuotoista</p> <p>Lapsen hyväksikäyttäjä usein entuudestaan tuttu henkilö</p> <p>Huostaanottoaikoista hatkanneet lapset ja nuoret alttiita hyväksikäytölle</p> <p>Internet kanavana lapsiin kohdistuvassa ihmiskaupassa</p> <p>Laiton adoptio</p> <p>Perheen sisäinen seksuaalinen hyväksikäyttö voi joissain tapauksissa täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön</p> <p>Perheeseen liittyvät riski- ja haavoittuvuus tekijät merkittäviä</p> <p>Ilman huoltajaa Suomeen saapuneet lapset</p>	<p>Lapset ihmiskaupan uhreina</p>	

<p>Ulkomaalaistaustaisten uhrien kielitaidottomuus ja epätietoisuus oikeuksistaan</p> <p>Uhrin epätietoisuus suomalaisesta yhteiskunnasta ja lainsäädännöstä</p> <p>Uhrin epäluottamus viranomaisia kohtaan</p> <p>Liikkumisvapauden rajoittaminen rangaisuksen uhalla</p> <p>Yhteydenpidon rajoittaminen ulkomaailmaan, vieraannuttaminen perheestä ja muista läheisistä</p> <p>Matkustusasiakirjojen ja maksuvälineiden ottaminen pois uhrilta</p> <p>Taloudellinen väkivalta ja etuuksien väärinkäyttö, ”benefit fraud”</p> <p>Uhrille vain pieni osa tai ei ollenkaan ansaitsemistaan rahoista</p> <p>Henkinen, seksuaalinen ja fyysinen väkivalta</p> <p>Psykologisen kontrollin avulla uhri pidetään määräysvallassa ilman fyysistä kontrollia</p> <p>Majoittaminen ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa ja uhka majoituksen menettämisestä</p> <p>Uhri ei itsekään tunnista ihmiskauppaa, mikäli kontrolli ei ole fyysistä ja hyväksikäyttäjä on luotettavaksi koettu henkilö</p> <p>Velkavankeus</p> <p>Uhrin perheen uhkailu</p>	<p>Määräysvallassa pitäminen</p>	
---	---	--

<p>Uhka uhrin (ja tekijän mahdollisesti yhteisen) lapsen viemisestä</p> <p>Uhri saatettu päihderiippuvaiseksi</p>		
Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka
<p>Luottamussuhteen rakentaminen hyväksikäyttäjän ja uhrin välille</p> <p>Uhri suostuteltu käyttämään huumausaineita tai avustamaan rikoksissa, pelko kiinnijäämisestä</p> <p>Kiristämisen avulla uhri saatu toimimaan vasten tahtoaan</p> <p>Alun perin uhrin suostumus prostituutioon, joka myöhemmin muuttunut hyväksikäytöksi</p> <p>Uhrin erehdyttäminen työstä sekä olosuhteista, ja rekrytoiminen väärin lupausten avulla</p> <p>Uhrin saattaminen (tekaistuun) velkasuhteeseen</p> <p>Hyväksikäyttäjä ennakkoon tietoinen uhrin heikosta asemasta lähtömaassa</p> <p>Painostaminen sekä väkivallalla uhkaaminen värväämisen keinoina</p> <p>Turvapaikanhakijoiden osalta määräysvaltaan ottaminen usein tapahtunut toisessa valtiossa</p> <p>Uudelleen uhrituminen</p> <p>Kotimaasta pakenemisen yhteydessä velkaantumisen</p>	<p>Uhriksi joutuminen</p>	<p>Miten Suomessa tunnistetut uhrit ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi?</p>

<p>Uhrin nuori ikä</p> <p>Tietämättömyys omista oikeuksista ja suomalaisesta yhteiskunnasta</p> <p>Aikaisemmat hyväksikäytön tai väkivallan kokemukset</p> <p>Päihderiippuvuus</p> <p>Ilman oleskeluoikeutta maassa olevat</p> <p>Uhrin kehitysviive tai oppimisvaikeudet, luku- ja kirjoitustaidottomuus</p> <p>Huono taloudellinen tilanne</p> <p>Velvollisuus kotimaassa asuvan perheen taloudellisesta tukemisesta</p> <p>Huono psyykkinen vointi</p>	<p>Riski- ja haavoittuvuus-tekijät</p>	
<p>Uhrin vaikeampi tunnistaa ihmiskauppaa, mikäli hyväksikäyttäjä on luotettavaksi koettu henkilö</p> <p>Parisuhde tai ystävyys johtanut hyväksikäyttöön</p> <p>Avoliiton sisäinen hyväksikäyttö tai puolison pakottaminen tahdonvastaiseen toimintaan</p> <p>Työnantaja tai harrastuksen ohjaaja saattanut uhrin riippuvaiseen asemaan</p> <p>Tekijöinä useimmin yksilöt kuin järjestäytyneet rikollisryhmät</p> <p>Sukulaisuussuhde</p>	<p>Uhrin ja tekijän välinen suhde</p>	